

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Provinciæ Paraquariæ Societatis Jesv

Techo, Nicolas

Leodii, MDCLXXIII.

Liber Duodecimus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38528

HISTORIÆ
PROVINCIAE PARAQUARIAE
SOCIETATIS JESU
LIBER DUODECIMUS.

ESTIS Cordubam infestare pergens, utilissimorum Socio-
rum capita demersit. Januario mensē Cæsar Gratianus,
Bovini in Appuliâ natus, præcipuum Collegii Academici
ornamentum & delicia, ad plures transit. Hunc Inigus
Guevara, Bovini Dux, Societati pepererat, qui optimæ speci-
clientem Societatis Provinciali commendare infra dignita-
tem suam non est arbitratus. Tyrocinio & Philosophiæ cur-
riculo Neapoli feliciter emenso, post Constantinopolitanam
expeditionem frustra ambitam, in Paraquariam mitti meruit. Cordubæ Tucumanorum litteris divinis excultus, triennio Aristotelis artes, decennio Theologiam, summâ cum laude docuit. Quamquam nemini dubium erat, eum violenter Magistrali cathedræ affixum: adeo dissimulare non poterat inflammata desideria Apostolicarum missionum ad Indos. Sed Provinciæ Moderatores hominem litteratissimum, & virtutum Religiosarum exemplar, constanter in Academiâ detinebant, exemplo, voce, industriâ, juvenibus nostris maximè profuturum. Frustrata magnarum missionum vota compensabat brevibus ad suburbanos Indorum pagos excursionibus & urbicis laboribus: peste grassante omnibus aderat, Indos, Æthiopes, & Hispanos juvans, quo in opere lethali contracto morbo, magno omnium dolore elatus est. Nec minor jactura fuit in Blasio Gutieres, disparis conditionis homine. Castellanus is erat, & ætate grandior in Americam navigans, Torribii, Limensis Archiepiscopi servitio se addixerat: quo morte sublato, Alfonso Ribera Prætori adherens, ad Chilense regnum se contulerat, in cujus regni metropoli Divi Ignatii exercitiis excultus, in Societatem nostram admissus est. Cordubæ per viginti annos, summâ omnium approbatione, valetudinarii curam exercuit. Vir omnium virtutum, egregiâ præsertim caritate inflammabatur. Domesticis æquè ac externis aderat, ad infima quæquæ & sordida officia devolvebatur, è quibus sordibus tantam sibi claritudinem conciliavit, ut pro sancto ab omnibus celebraretur: Sancti Xaverii æmulus, aposthematis pus non semel (uti supra narratum est) ore expressit. Indum hominem, ipsa spurcitie fœdiorem, & ex ulcere tantam mephytium exhalantem, ut è cubiculo alterum Socium fœtore intolerabili pænè exanimatum extruderet, non tantum ipse sustinuit, sed etiam emplastrum turpi sanie conspurcatum, nullâ stomachi commotione, ori admovit. Religiosum hominem è Divi Dominici familiâ fœdo morbo laborantem curans, contagione ægritudinem ipse contraxit, adeo tetram, ut per plures deinceps annos fermè semper ulcerosis carcinomatibus ejus corpus, ingenti cum dolore, fœdaretur. Nec tamen desiste-
bat ab ordinariis operis, quoad luc affectis serviens, ex afflictio corporis domicilio meliore sui parte cluaretur.

A DULTO jam anno, comitiis Provincialibus Cordubæ habitis, Franciscus Diastanius in Procuratorem eligitur. Episcopus Tucumanensis, Melchior Maldonatus, ad Provinciales & Patres congregatos datis litteris, diocesis suæ statum multis verbis deplorans, rogavit, vellent in se suscipere curam Indorum Tucumanensium omni ope destitutorum. Ad quod præstandum, amplissimâ potestate instruxit Sacerdotes omnes ab ipso Provinciali eligendos. Præterea alteras litteras

CAPUT

I.
De Cæsaris
Gratiani &
Blasio Gu-
tieres vir-
tutibus.

1637.

Cæsar Gra-
tianus Con-
stantinopoli-
tanam mis-
sionem am-
bit.

Et ad Indos
mitti.

Blasius Gu-
tieres in
Americam
navigat.

Valetudina-
rii curans
exerceat.

Pus ore ex-
pressit.

CAPUT

II.
Cordubæ
comitia
Provinci-
alia celebra-
tur.

planè

Littera Epi-
scopi Tucumanien-
sis.

Tucumania
sua.

Chaquensis
missio decer-
nitur.

CAPUT
III
De reliqua
Antonii
Ruisii vitâ.

Ruisius in
Brasiliam
navigat:

Et in Euro-
pam.

Ab D. Igna-
tio sanatur.

Apud Regem
rem Indorum
agit.

planè honorificas, Regi Catholico inscriptas, & ab Francisco Diaftanio Madritum deferendas, misit, quarum compendium hîc attexere non pigebit. *Philippe Rex Catholice, Regia Tua Majestas, missis ad decessorem meum literis petiit, ut ad Te distinctè perscriberetur, quantâ Tucumanien-
sis Diœcesis idoneorum Religiosorum inopiâ laboret, ut eâ cognitâ de remedio provideatur. Cui mandato non difficulter satisfaciam, quod è quatuor Tucumania partibus, tres ipse per me lustraverim. Tucumania tota quadringentas leucas complexa, octo Hispanorum oppida, & aliquot terrarum tractus multis Neophytorum millibus frequentes, habet; quorum Neophytorum magna pars, deficientibus Sacerdotibus, nuncio Christiana Religioni remisso, ad avitos mores rediit. Alias etiam terras amplectitur multis Ethnicorum millibus constantes. Quod ad Neophytos pacatos attinet, octo omninò regiones sunt Sacerdotibus carentes, sine spe aliquando habendi: nam cum singulis Hispanorum urbibus singuli fermè tantum Sacerdotes præsent, quanta sit reliquorum locorum incuria, facilis conjectatio est. Omnibus adesse ipse unus non possum: unde fit, ut multorum anima, Christi Sanguine redempta, Tibi & mihi, ô Rex Catholice, commissa, ad inferos demergantur. Nonnulli quidem Sacerdotes aliquot in locis præsent Neophytis, sed magnam partem ad tantum munus inidonei. Aliorum Religiosorum virorum Ordines ob paucitatem vix sibi & choro pro instituto suo sufficiunt. Quare in his regionibus unica IESV Societas est, in quam, Tuam, ô Rex, meamq; conscientiam exoneremus. In comperto est, IESV Socios diu noctuq; in salutem Hispanorum atque Indorum in urbibus invigilare; nuper verò à Patribus Cordubæ congregatis Majestatis Tue nomine interposito postulâvi, ut seligantur Socii idonei ad Chaquensem provinciam non armis ferreis, sed gladio verbi Divini iterum tentandam; simulq; emittantur ex urbibus excursores, qui pagos Indorum, villas Hispanorum, majori numero rus, quam urbes incolentium, sacris destitutorum adeant. Quamvis verò Provincialis vereatur, ne ob id eadem Socii patiantur, quæ in Paraquaria; nihilominus spondet ex omnibus Collegiis emittendos Socios, totam Tucumaniam pervagaturos. Quod nequaquam præstare poterunt, nisi evacuentur Collegia. Quocirca Majestatem Tuam per Sanguinem Christi supplex rogo, ut quadraginta Socios Procuratori in Hispaniam propediem navigaturo, pro mea Diœcesi concedas, quos ego sumptibus meis advocarem, nisi Episcopatus mei censum tenuitas officeret. Hæc Episcopus Maldonatus. Iisdem Comitibus Provincialibus decreta Chaquensis expeditio: & Antonius Ruisius, Guairaniæ & Tapensis provinciæ depopulationis spectator, in Hispaniam eo fine navigare iussus est, ut Francisco Diaftanio Romanâ procuratione occupato, apud Regem Catholicum, Senatûq; Regium, afflictæ Paraquariæ statum, Mamalucorum ferociam, periculumq; ulterioris damni referret: quo, quia imposterum carituri sumus, lubet reliqua ad ejus vitam spectantia carpiam enarrare, ne tanto homini, de nostra Paraquaria meritissimo, injurius videar, & simul rebus instituto meo servientibus consulam.*

ANTONIUS Ruisius cum Francisco Diaftanio è portu Boni-æris solvens, felici navigatione Januariensem Brasiliæ portum paulò post tenuit. Semestri spatio ibi commoratus, ausus est, non sine Divino nutu, in Mamalucos coloniarum nostrarum destructores, eorumq; fautores, pro concione invehere, oprimo successu: aliquot mortalibus ad restituendos captivos rationum vi permotis. Ibidem authentica instrumenta, Mamalucorum invasiones damnantia, ab Brasiliæ Magistratibus accepit, magno ului futura apud Regem Catholicum, Indorû jus curaturo. In Lusitaniam navigans, classarios inter se dissidentes, & tantum non armis dissidium dirimentes, autoritate compescuit. Ullisipone Madritum pergens, in morbum periculosum incidit, à quo Divi Ignatii ope convaluisse creditus est. Madriti Philippum Quartum Regem Catholicum, solitum compati Indorum calamitatibus, faventissimum habuit: qui lecto querelarum, quas adferebat, contra Mamalucos libello, ex Senatibus Regiis Castellaniæ & Lusitanæ coronæ delectum integerrimorum vitorum haberi voluit, apud quos Ruisius, serie invasionum relatâ, de remediis tantorum malorum ageret. Porro postulatorum summa hæc fermè fuit. Juberet Rex legem, anno hujus sæculi undecimo Ullisipone latam, quâ

prohibebantur

prohibebantur Indi mancipia fieri, servati. Peteretut ab Pontifice maximo confirmari diplomata Pauli III. & Clementis VIII. idem prohibentia. Vellet Rex harum legum infractores ab Inquisitoribus caufarum Fidei coerceri, & captivos Indos patriæ suæ restitui; Mamalucos verò tantorum malorum reos castigari: aliæque complura Ruifius addidit, quæ pleraque Rex longissimo prudentissimoque comprobavit diplomate, indubiè lectoribus non sine tanti Regis laude placituro, & hic ad longum describeretur. Summam tantum ejus accipe. *Quia, inquit Rex, Guairania oppida Societatis IESV operâ constructa, abactis fermè triginta capitum millibus, Mamaluci destruxere, & continuato furore Tapensem Provinciam infestare, Urvaica imminentes, incaperint, captivos contra jus gentium, & sancita Regia, pro mancipiis vendentes, habentesve. Nos enormia facta debitis pœnis vindicare & imposterum coercere volentes, Sancimus eas excursiones Mamalucorum injustas esse, & Divinis Regiisq; legibus planè contrarias, nec exerceri posse potuisseve, sine Christiana Religionis dedecore. Quapropter ejusmodi delictorum punitionem ad Inquisitorum Fidei tribunal pertinere declarantes, Mandamus, Indos omnes ab Mamalucis abactos libertate rursus donari; reos pro læsa Majestatis perduellibus habitos, bonis omnibus & capite multari. Aliæque decrevit Rege Catholico dignissima. Præterea impetravit Ruifius, Indos omnes Societatis labore per Paranam, Guairaniam, Urvaicam, Tapensemque Provincias reductos, ab privatorum hominum servitiis liberos, Regi Catholico fieri vectigales; & de novo ad fidem conversos, ante vigesimum suscepti Baptismi annum, Regi tributum pendere non debere. Madriti vocabularium, artem & Catechesim, linguâ Guaranicâ, ab se composita, magno emolumento excudi mandavit. Fœminam Deo sacram, ab tribus dæmonum legionibus infestam, legitimis precibus pristino statui restituit. Hominem primarium Atheismi tenebris offuscatum, avitæ Religionis splendori redditum, ad Christianè mortem obeundam disposuit. In aula Regis, principum favorem promeritus, quidquid voluit, facile ad finem perduxit. Confectis negotiis Ullisipponem contendens, in Americam soluturus, triste nuncium accepit de iterata Mamalucorum invasione, Januariensi tumultu, Paulopolitanorum Patrum expulsionem, Neophytorumque nostrorum depopulatione, à me suo loco nartandis. Quocirca Madritum repetens, ab Rege Catholico novas litteras impetravit, quibus urgentiora remedia Prætoribus Regiis, Magistratibusque, ad defendendos Neophytos nostros imperabantur: atque his instructus, Hispali solvens, in Peruviam navigavit. Limam appulsus, Proregis favorem adeptus, fecit, ut pleraque Regis Catholici sancita, ad Magistratus locales delata, pro conditione temporum vim haberent. Limæ detentus, ad lites contra Societatem Paraquariensem exortas, componendas, per aliquot annos magno adjumento fuit. In Tucumaniam rediit, à Provinciali per litteras rogatus, ut Limam negotiorum ergò repeteret, confectis in itu & reditu mille leucis, iter relégit, ibique imposterum Paraquaria res apud Proreges & alios Magistratus procuravit: donec anno hujus sæculi quinquagesimo-secundo, ætatis septuagesimo, magnâ Sanctitatis famâ, moreretur. Defuncto efferendo Prorex Peruviae, & Senatores Regii succollavêre. Nec defuêre post ejus mortem portenta, pii hominis Sanctitatem testantia. Petrus Urracus, ex Mercenariorum Ordine vir præstans, & alter non-nemo, recens defuncti animam in Cælum, non sine gloria volantem, perspexisse se testati sunt.*

PERSÆPE ab Christo ad dirigendas vitæ actiones documenta accepit. Multa de statu Beatorum, Dei attributis, & aliis Mysteriis, non sine Divini amoris incremento, didicit. Regina Cælorum tantum non familiaris fuit; adeò sæpè ægrotanti, morenti, aliqua agenti, ab dæmonibus afflicto, perplexo, ardua meditantanti, sanitatem, solatium, præsidium, consilium, & magnos animos contulit. Sanctum Ignatium bis medicum, & semel censorem, expertus est: nam dum æger, nudato crure, parum modeste decumberet, & Christus eum invisens, præsentem Divo Ignatio, dixisset. Hic, inquit, de tua Societate est, ô Ignati. Respondit Ignatius: si de mea Societate est, cur non modestius cubat? quo dicto ostentum evanuit. Si quis sigillatim Divinas illustrationes, si ostenta cœlestia, si monita ejus spiritualia,

Philippi IV.
diplomatis
summa.

Ruifius multa
ab Rege
impetrat.

Guaranicâ
scribit.

Fœminam
ab dæmone
liberat.

In Americam
removigat.

Mortitur.

CAPUT
IV.
De Antonii
Ruifii virtutibus
& quibusdam
memorabilibus.

Ruifius ab
Divo Ignatio
reprehenditur.

si quoties intus loquentem Deum modo quodam mirabili audierit, si cōscientiarum nebulas ab eo serenatas, si stupendos orationis effectus, & alia hujusmodi referre velit, finem dicendi non faciet: quod quia ab instituta brevitate aberrat, lectorem ad Franciscum Xarque, tanti viri elegantissimum copiosissimumque Panigyristam, remitto. Illud non omiserim, tantam æstimationem apud omnes ordines nostrum Antonium consequutum fuisse, ut eum Rex Catholicus plus vices clementer ad colloquium admiserit. In aula Regis Catholici, & Peruvix Proregis, Principum virorum & omnium ordinum favores indeptus est. Episcopum Cusquensem, luculentum laudatorem habuit, dicere solitum, Ruisii sanctitatem non inter ordinarias reponendas esse. Episcopus Guamangensis, ut ad diocēsim suam utilissimum hominem pertraheret, quadringentorum aureorum censum pro adornanda ad Ethnicos missione obtulit. Paraquariæ denique Societas tantum se ei debere fateatur, quantum ex ejus fama, virtutibus, factis heroicis, laboribus Apostolicis, fundatione tot oppidorum, laudis consequuta est. Atque hi cœlestium mortaliumque favores, non supra hominis virtutes erant: nam in eo eminebat erga Deum & homines amor singularis, quo non tantum possideri, sed diu noctuque inflammari videbatur. Hic amor expressit libellum, quem illicem amoris vocat, magnorum in America virosum autoritate comprobatum. Hoc eodem actus amoris stimulo magnarum rerum conatus, spreto quovis labore & periculo, ad exitum perduxit. Eo in Guairania præside, decem Neophytorum coloniæ constructæ sunt. Privatus ipse aliis constituendis utilem operam navavit. Alio traductas commodioribus in locis reedificavit. Nullum non movit lapidem, quo cultum templorum, numerum Neophytorum, miserorum commoda, & Sociorum in tantis calamitatibus solatia augetet. Limæ cum didicisset, dona sibi cœlitus non data fuisse, ad aulicos & principes mundanos procurandos, se totum Indorum servitio dedicavit. Quoad per studium Divinæ gloriæ salutisque alienæ licebat, hominum consuetudinem fugitans, cum Deo in Divinis colloquiis diurnum nocturnumque tempus terebat. Aliquoties Angelum Custodem præsentem sensit, monentem ut se ad orandum Deum accingeret. Gōssipinâ veste malè tinctâ & simplici indutus ibat. Cœlitus didicit, paupertatis perfectorum hominum eminentiam in eo consistere, ut quis sensualibus deliciis, etiam licitis, corpus & animum privet: igitur quamvis supernè immixtas illecebras admittebat, ne Deo inurbanus videretur, tamen inter perfectæ paupertatis gradus reponebat, velle carere spiritualibus illis oblectamentis. Castitatem planè Angelicam coluit, adeo ut etiam somnians, ope Divinâ adjutus, de spurco dæmone victor evaderet. Mulierem sibi clam insidiantem innocenter revivens, Angeli monitu cognitis ejus insidiis, abs se asperis verbis repulit. Ad puellam agram evocatus, nunquam adduci potuit, ut supra ulcus precando manus imponeret, quod cœlitus didicisset sub herba illa pietatis latere stygium anguem. Hic refertur potest facinus illud heroicum, à me supra relatum, quo ad retundendos carnis motus morsicandum se formicis præbuit. Exercitiis Divi Ignatii reformare se volens, unum duosve panes inferebat: quos, nullo alio adhibito cibo, non consumebat. Sed hæc ad futura tempora magis pertinent. Igitur stylum retraho.

Regis Catho-
lici favorem
meretur.

Ejus in Deū
amor.

Paupertas.

Castitas.

CAPUT
V.
Sancti Joachi-
mi oppi-
dū destruitur.

Pericula So-
ciorum.

PRO Antonio Ruisio in Europam amandato, Didacus Alfarus, vir ætate florens & animo vegetus, pro ut difficillimæ provinciæ status postulabat, Sociis Paranensibus, Urvaicensibus, Tapensibusque præficitur. In quibus regionibus multæ res adversæ contigere: quarum ordine prima fuit Sancti Joachimi in Tapensi Provinciâ coloniæ desertio: de quâ ad Urvaicam transportandâ, utpote atrocissimis maximè obnoxia, dum Socii agitant, multiplicibus difficultatibus se implicuere, Barbaris transmigrationem execrantibus, aut aliò, quàm quò destinabantur, diffluentibus, & non unis in necem Sociorum intentis: eoque tandem reducta res est, ut cremari oppidum consultò debuerit, quò subtractâ vivendi commoditate, Neophyti, seridò ad transmigrandum adjicerent animum. Multi, Christophoro Arenâ adnente, ad Caasapaguaquenses & alios populos transiere. Alii, de-

ducentibus

duce nobis Joanne Suatio, Francisco Ximeno, & Petro Romero, Theresianis se adjunxere. Supervenientibus vero novis tumultibus, coalescere alibi oppidum non potuit, adeoque tertio foundationis anno esse desit: municipibus ad varias partes magna ex parte translatis, aut ad latibula dilapsis, aut denique ab hostibus abactis. Sexcentas Barbarorum familias in eo oppido Societas in album retulerat, ex quo numero magna pars cicurata Christo jam per Baptismum nomen dederat.

SED longè major clades accepta est ex novâ depopulatione Mamalucorum, Divæ Theresiæ sedem crudeliter invadentium. Id oppidum quatuor capitum millibus tum constabat. Verùm longè plures mortales peste sublato eò loci Socii reducerant. Nam quadriennio non integro quater mille quingenta & quadraginta-quinque capita baptizaverant; confluebantque adhuc undique Religionis ergò Ethnici, & spes proxima erat; præter Visitationis inchoatam coloniam, alia oppida ad Tebiquarim & alios fluvios ponendi: cum ducenti & sexaginta Mamaluci, numerosis Tupicorum aliorumque Indorum stipati cohortibus, sub finem anni, ex improvise in oppidum irrupentes, res summo labore parvas spesque amplissimas disturbavere: Theresiani numero, armis, & viribus impares, latronibus sine prælio magna ex parte se tradidere. Pauci fugâ salutem quærere: traditis vincula passim injiciebantur; reliqui, ne rebellare auderent, metu & continuato labore ab latronibus coercerantur; Francisco Ximeno & Joanne Salas, oppidi fundatoribus, filios Christo ab se genitos nequicquam redimere contendentes. Ipso Nativitatis Domini festo die prædones, templum cum cereis accensis, quasi hominum piissimos ad sacra audienda progressos, Franciscus Ximenius pro concione arguere ausus, præter distertia nihil retulit. Solebat Joannes Salas mihi narrare, tantum se ex jacturâ carorum filiorum dolorem concepisse, ut ne buccellam quidem cibi, restrictis mœre faucibus, deglutire posset. Duobus ex tanto numero adolescentibus Sacrificii ministris agrè impetratis, Socii desperatâ reliquorum salute, amisâ aut desolâ supellectile, per immensam septuaginta leucarum solitudinem ad Urvaicam profecti, passim mœstiam redintegravere, occursum quorundam Theresianorum fugâ elapsorum, quos Ximenius summâ curâ coactos, & ad Paranam deductos, post varios casus Itapuanis adjunxit: ubi Christianâ prorsus caritate excepti, auctâ urbanitate, piè admodum hætenus perseverant. In hujus oppidi destructione illud accidit singulare, quòd superiori anno ibidem decimâ-octavâ Decembris imago Beatæ Virginis, oculo, quo Brasiliam respiciebat, ubertim flevit: cumque sequenti anno, eodem die & mense recurrente, Theresiani à prædonibus Brasiliis oppressi fuerint, nemini dubium fuit, eas lachrymas optimæ Matris, fuisse velut compatiens eorum calamitatibus, qui per fidem nuper in Filii sui filios adoptati fuerant. Interea Visitationis inchoatum oppidum Theresianis subcensitum, solâ trepidatione dissolutum est: & cæteræ Tapensis Provinciæ coloniarum eandem fortunam formidantes, aut fugam, aut bellum adornabant.

SANCTÆ ANNÆ oppidani trans Igaim positi, audito alteram Mamalucorum phalangem haud procul abesse, non expectato Patrum consilio, dispersati, quæ metus amorve libertatis impellebat, effundebantur. Passimque reliquorum oppidorum incolæ Jesu Socios, doctores suos, proditoris insimulabant, palam dictantes, eo fine ab iis oppida magna construi, ut specie Religionis in unum coactos Mamalucis traderent. *Hætenus, inquebant, nos & Majores nostri patrios fontes bibimus, ab Europæorum metu per tot retro annos securi. Post adventum verò Patrum nihil nisi vincula, exilia, mortes, concatenata bella, transmigrations, & hujusmodi sexcenta audimus.* Augebat suspiciones malevolentia Mamalucorum, qui ut nos in invidiam traherent, Neophytis nostris afferebant, se cum Patribus coludere: eadem esse sua & Societatis consilia, in id intenta, ut reductos populos sibi proderent. Passim itaque Neophyti diffidentiam ostendebant magis, quam amorem: adeò ut Guairaniam in Tapensi Provinciâ adumbratam jure diceret. Non uno in loco de mactandis Doctoribus suis Tapenses agitavere. Augustinus

CAPUT VI.

Sæctæ Theresiæ colonia ab Mamalucis vastatur.

Numerus baptismorum.

Mamalucorum hypocrisis.

Ostentum.

Visitationis oppidi vastatio.

CAPUT VII.

Per Tapensem Provinciam variè turbatur.

Socii proditoris insimulantur.

Ad necem destinantur.

*Augustini
Conteras pe-
riculum.*

*Araricano-
rum perver-
sum consi-
lium.*

*Josephus Ca-
taldinus vix
necem eva-
sit.*

*Et Petrus
Romero.*

Conteras in Sanctæ Annæ oppido, à feroci Casiquio, his suspicionibus depravato, intentatam mortem vix evasit. Didacus Alfarus Tapensia oppida pro munere inspiciens, & Neophytos ad vertendum solum metu novæ depopulationis animans, à plerisque amicis quidem auditus est; sed Araricani, amore patriæ sanum consilium deestantes, stolidè responderunt, Mamalucis tradituros se potius, quàm ad Urvaicam transmigrarent. Dicto addidèrè perverciam, multis ad latibula dilapsis, ausisque altare portatile, & Sacrificii conficiendi instrumenta omnia, quibus Didacus Alfarus in desertis locis utebatur, per insidias furibundè diripere, direptaque sacrilegè inter se dividere. Alia de causa Josephum Cataldinum Sancti Josephi colonie Dux tantùm non oppressit. Is jam Christianus pro pellice fovebat mulierem, quæ legis Divinæ amore percita, & turpitudinem exosa, Cataldino admittente, alteri Neophyto legitime desponsata est, tanta cum indignatione spurci Ducis, ut fremens frendensque, tractâ in partes numerosâ clientùm manu, ostentatis armis Cataldino minari necem ausus fuerit. Quam ille sic sprexit, ut flexis genibus nudaret pectus, vulnus excepturus potius, quàm à proposito desisteret. Et quia idem Petro Romero, eodem fermè successu, minax etiam fuerat, operâ Sociorum fidorumque Neophytorum in exilium deportatus, tandem respuit. Sed in plerisque locis punire delicta non audebant Patres, ne exacerbatos omninò perderent. Omnia itaque turbulenta erant, depopulationis metu, & suspicionum veneno plerorumque animis aut corruptis, aut abalienatis.

CAPUT

VIII.

*Gesta apud
Urvaicenses
narrantur.*

*Caafapami-
nienses &
Caaroenses
ad Paranam
oppidum
aedificant.*

*Baptizato-
rum nume-
rum.*

Nec quietius jisdem de causis in Urvaicensis Provinciae finibus agebatur. Caafapaminenses, qui metu belli concussi ad Paranam concesserant; depositâ patriæ repetendæ spe, tertio ab Itapuanano oppido lapide, ad littus Paranæ templo & ædibus Itapuanorum ope ædificatis, novam sedem, retento Purificationis Virgineæ titulo, posuere. Caaroenses eadem de causâ, Lauretanis & Ignatianis Neophytis auxiliantibus, eodem in littore novi etiam oppidi fundamenta jecere. Caafapaguaquenses, Caapiensesque, continuatis tumultibus magna ex parte disparati, & à Mamalucis diminuti, negotium Patribus facesivèrè: quorum præcipua cura erat in continendis fovendisque destructorum oppidorum in prima depopulatione reliquis, plerorumque animis amore patriæ, & exilii servitutisque metu ita diversâ tractis, trahentibusve. Inter has tamen turbas multi Barbari ad partes Christi accedebant, constatque ex authenticis libris in Piratinienſi oppido ducentos & octodecim; in Sancti Xaverii colonia duos supra ducentos; apud Ibitiraquanos centum & septuaginta; apud Mbororecenses centum & quinque; apud Iguafuanos centum & quinquaginta; ex Caaroensibus octingentos & viginti octo; ex Araricanis quingentos & septuaginta octo; in Sancti Michaelis colonia trecentos & octoginta quatuor; in Sancti Josephi templo trecentos & septuaginta; ex Theresianis septingentos & nonaginta; ex Itapuanis centum & quindecim; ex Caafapaminensibus nonaginta novem; ex Sanctorum Cosmæ & Damiani incolis plures admodum, & ex aliis oppidis, præsertim ex transmigrantibus, ingenti numero ab Sociis fuisse baptizatos.

CAPUT

IX.

*Nicolaus
Enartius
moritur &
laudatur.*

*Nicolai
Enartii pa-
tria.*

Hic etiam annus Itatinensî provincie maximè luctuosus fuit, tum ob Mamalucorum invasiones, oppida ab Societate facta etiam infestantium; tum ob elatum Nicolaum Enartium, hominem Apostolicis functionibus aptissimum. Is solus, uti in superioris anni rebus narratum est, post mortem Didaci Rançonierii, apud Itatinenses centum ab Assumptionis urbe leucis abjunctos, è gravi morbo convalescens remanserat, inque eum viribus defectum incubuerat duarum coloniarum onus, adeò ponderosum, ut sub illo fatiscens, antequàm è Paraquaria rediret Justus Vansurkius, sine Sacerdotis & Sacramentorum subsidiis occuberit. Certum est nullû illo melius in hac provincia Xaverianam mortem adumbrasse. Ob quam mortem, & singulares planè virtutes, commendationem apud posteros amplissimam meretur: sed more meo tanti hominis laudes ad pauca capita restringam. Nicolaus Enartius Tulli in Lotharingia nobilissimis parentibus natus, ubi primam pueri-

tiam

tiam liberalibus litteris imbuit, equestribus disciplinis informandum totum se tradidit: donec sacularis aulæ strepitum fastidians, sensit se intus sollicitari ad statum Religiosum capeffendum. Ignorans verò quem ex Ordinibus præligeret, implo-
 ratâ Regina Cælorum ope, cognovit eam esse Dei voluntatem, ut se Societati JESU
 manciparet: quam per quinquennium ambiens, semper repulsam tulit à Provinciali,
 verente, ne ejus parentes Religionis nostræ negotium facefferent. Elapso quin-
 quennio, Provincialis tantæ constantiæ infringendæ impar, nequicquam recla-
 mantibus parentibus, & omnem lapidem ad everberandum filium moventibus, in
 Societatem admisit. Mater ejus ex mærore per plures dies ab omni cibo abstinuit.
 Immo ad hæc Nicolao, minas & illecebras patris, matrisque artes, prudenti suffu-
 gio eludente. Infimis precibus in ordinem coadjutorum rerum externarum ad-
 scribi postulans, jussus est inter scholasticos mereri. Nondum expleto Theologiæ
 curriculo, Indorum desiderio inflammatus, quiescere non potuit, donec missionem
 ab Vitellesco Generali impetraret. Impetratam cum inturbare Franciæ
 Societatis JESU Provinciæ primores conarentur, hominem nobilitate, virtute &
 ingenio florentem, agrè abs se ablegari ferentes, eadem constantiâ, quâ obstacula
 Religionis amoverat, pervicit. Ex itinere Carolum Lotharingum, Burdigalensis
 domus præpositum, revisens, bona documenta Indicæ expeditionis ab antiquo
 herô accepit. Per Galliam, Hispaniam, & Lusitaniam multa præclaræ virtutis ve-
 stigia impressit. Animi demissione, caritate, & modestâ hilaritate, omnium animos
 sibi devinciens. In navigatione & in portu Boni aëris ægorum curam ita gessit,
 ut omnium singularem commendationem adipisceretur. Appulus enixè statim
 postulavit ad Indos mitti. Nondum expleto quadriennali Theologiæ curriculo,
 quatuor votorum professionis aliquando obtinendæ juri nuncium remittere voluit.
 Quo non impetrato, in Assumptionis urbe completis doctrinæ & virtutum experi-
 mentis, tandem in Guairaniam missus est. Devoratis Barbaricæ linguæ difficulta-
 tibus, utilissimam operam inter novos homines navavit. In Taiaobæ Antropopha-
 gotum regione elaborans, novellus tyro veteranorum Sociorum gloriam factis adæ-
 quavit. In famosâ illa Guairaniæ transmigratione tale de se specimen dedit, ut ad
 fundandam Itatinensem Provinciam mitti meruerit. In eâ Provinciâ oppidum
 Divo Josepho sacrum statim condidit, rexitque, donec à Mamalucis destrueretur:
 ab quorum injuriis, spreto non semel vitæ periculo, quotquot potuit Indos con-
 servavit. Conservatos, reedificato alibi oppido, cum aliis Barbaris iterum reduxit.
 Quot ipse Ethnicos suâ manu baptizaverit, quoties ex antris & nemoribus sylvestres
 homines erutum ierit, quot pagos peste infectos adierit, non est facile sigillatim
 enarrare. In Itatinensi regione quadriennio exacto, morbum ad eò deformem
 contraxit, ut rupto interno apothemate per immensum ulcus viscera apparerent.
 Nullus Sacerdos morienti aderat, summâ tamen animi pace mortem excepit.
 Morientem inviserunt aliquot Païagux Ethnici, Barbarorum ferocissimi, quos mi-
 seratos ejus inopiam, pro ultimis cupediis tostæ viperæ frustum, usualem gentis
 cibum, ei obtulisse ferunt: quo recusato, se ad excipiendam mortem composuit.
 Die lethali in hæc verba prorupit. *Hæc lux, inquit, mihi ultima erit, nam id ab Deo
 Optimo Maximo impetravi: mox Crucem amplexatus, pios animi affectus conti-
 nuavit, donec sub vesperam expiraret. Lectus mortualis nuda humus fuit, pau-
 culis paleis contecta. Funus curavere, sine Sacro, Neophyti, in sacello è luro
 & arundinibus confecto, vixque trium corporum capace. Solebat ipse Sociis nar-
 rare, Societatis ingressum, & navigationem ad Indos, sine affectu humano se sus-
 cepisse, & sperare utramque rem Superis fuisse gratam: quod ad reliquas vitæ suæ
 actiones attineret, vereri se, ne infructuose forent, quòd nimis inter agendum afflu-
 ret animi deliciis, æterna præmiâ forsan frustraturis. In dura semper cubabat humo.
 Sæpè lineum indusum in regione calidissima subtrahebat: ne verò vanam gloriam
 inde capefferet, collare linteum thoraci assuebat. Carnem vix unquam inter Indos
 esitabat. Panem per sexennium ne oculis quidem libavit: si quid cupediarum
 aliunde mitteretur, sinebat potiùs corrumpi, quàm eas attingeret. Castitatem
 Anglicam inter Indos manu nudiores asperâ veste, verberatione, inediâ, & con-*

Ad Religio-
nim arca-
tio.

Navigatio.

Studia.

Opera Apo-
stolica.In ultimo
morbo ino-
pia.

virtutes.

tinuâ prece, conservabat. Per Paranam navigans lodice suâ ægrum Neophytum aliquando involvit, reliquo & diuturno itinere in diurna veste fomnum ipse capiens. Nihil eo pauperius, nihil Majorum jussis obtemperantius fingi poterat. Solitabat se offerre ad despiciatissima quæque munia obeunda. Qualemcumque animi gravitatem lato ore dissimulabat, ab nullo mali remedium quærens, quàm ab Summo Numine in Venerabili Sacramento delitescente. Sublato Enartio, unus Justus Vansurkius diu Itatinensis provinciæ curam gessit, donec Vincentius Badia, vir strenuus, ei opitulatum iret.

CAPUT

X.

De rebus
Cordubensium Socio-
rum.

1638.

*Neophyti
courverso.**Neophyti
et
tinarum
inno-
centia.**Francisci
Puebla
mors.**Et Gabrielis
Brittonis.*

E Cordubensi Collegio emissi Socii, bimestri spatio percursis ducentis leucis, editionem omnem Cordubensem Riocensibus & Esterensibus obversam excoluere, quam plurimis mortalibus omni ope destitutis per Baptismum & exhomologesim dæmoni ereptis. Inter quos notabilis fuit Barbari hominis, turpissimis sceleribus sacrilegiisque deturpati, ad meliorem vitam conversio: cui Christus somnianti se spectandum præbuit, & quod sua & Sacerdotum consilia tamdiu sprevisset, post auditas accusationes tradidit dæmonibus puniendum. Cùmque nihil propius esset, quàm ut aeternum periret, ope & imploratu Angeli Custodis aliorumque Angelorum, post accepta ab infernalibus larvis multa verbera, in spem corrigendi vitam, sibi redditus est. Ne verò inane somnium putaretur, expergefactus diu sensit acceptarum plagarum dolorem: quo permotus, uno è Sacerdotibus nostris evocato, in Dei gratiam per Sacramentum rediit. Eadem in excursionione repertus centenarius Indus, qui nec ante, nec post Baptismum, actualem noxam, quæ quidem animæ lethalis esset, commiserat. Cordubæ Tucumanorum denatus est Franciscus Puebla, in agro Cordubensi quondam in Hispania natus. Ullispone pro Rege Catholico militiam olim exercuerat, & ad Chilense regnum translatus, Centurionis dignitate donatus, diu cum laude arma tractaverat: donec recusato in aliis Religiosorum Ordinibus, quem offerebant, Sacerdotis gradu, nobiliorem militiam ambiens, Societati Jesu coadjutoris sorte contentus nomen daret. Expleto tyrocinio, per plures deinde annos litteras formare pueros docuit: his exercitiis tantam adeptus Dei familiaritatem, & virtutum copiam, ut inter eximias Religiositatis viros computari mereatur. Alterum funus fuit Gabriel Britto, Villaricæ in Guaitrania ante viginti-sex annos natus, de quo, præter illustres virtutes, illud singulare narratur, quod cùm Sacerdotium, litteris utcumque excultus, adire in Societate posset, post aliquot Religionis annos infimis precibus inter coadjutores temporales mereri impetravit.

CAPUT

XI.

Varie ex-
cursiones
per Tucumaniam
factæ.*Barbara
gentis mo-
res.*

E RIOCENSI Collegio ad Indos Pasipamæ vallis incolas, proximè elapsis annis rebelles, sed jam Hispanorum virtute domitos, fructuosè excursus est. Inde Socii gradum fecèrunt ad excolendos septem Barbarorum pagos, Londinensi nuper reædificatæ urbi subcensitos: collectaque non contemnendâ animarum messe, ad barbarissimam nationem penetravèrunt, nullo planè proventu: nam gens quotidianâ ebrietate ac superstitionibus ad insaniam corrupta, sanis consiliis nullum locum dare voluit. Solent hi homines (ut etiam antiqua Roma in hac Barbarie præficas suas agnoscat) conducere Indas mortuorum suorum laudatrices. Dæfunctorum oculos non claudunt, sed aperiunt, persuasi mortuos indigere oculis apertis, ne aberrant in via, quâ ad alteram terram deliciis affluentem pergant. Eodem ducti errore, electissimam eorum supellestem, & ciborum affatim, propè cadaver collocant, ornatumque vestibus non sepeliunt; sed super terram eminenti in sarcophago componunt. Recenti ferarum sanguine ad fecunditatem impetrandam nascentes fruges superstiosè aspergunt. Ariolorum suavis autumant se statim morituros, si nostros Sacerdotes audierint: quare ab iis, tanquàm à præsentis veneno, cùm abhorreant, non mirandum est nostros Patres eò delatos nullum fructum percepisse. Sancti Michaëlis Socii peste afflatis, spreto vitæ periculo, salubriter aduèrte: & ad remota loca excurrentes, magnam utilitatem percepèrunt. Solito more, Esterensis Collegii sacri piscatores ex fluminibus Salso & Dulci multos homines, jacto Sacra-

mentororum

mentorū reticulo, eduxere. Totam denique Tucumaniam labore & fructu ferme pari è Collegiis emissi Sacerdotes nostri, Tucumanienſis Episcopi votis obſecundantes, & ab ipſo facultate ampliffimā inſtructi, luſtravere. Quamquam cæteris antecellebat zelus Gaſparis Oſorii, clariffimo Martyrio, uti videbimus, præudentis: qui ad Chaquenſem provinciam gradum facturū, Ocloïas hoc anno oppido feliciter incluſit.

OCLOÏARUM gens in Peruvia & Tucumania finibus Cucuiſenſis Hiſpanorum oppidi ditione clauditur. Eos olim Franciſciani Patres, Episcopi miſſi, ad Fidem ſollicitarant, & alterius Ordinis Religioſus eorum aliquot curſim baptizaverat: ſed jam à multis retrò annis Ethnici æquè ac Neophyti, dæmoni mancipati, antiquo more ſparſim ſine Sacris & Sacerdotibus vivebant, dolebantque omnes miſerimæ gentis fortem: Ochoïa in primis potens Cantaber, cui Ocloïæ commendati erant, remedium poſtulabat ab Gaſpare Oſorio, in ſpem Chaquenſis Provinciæ intento: conſtabat enim per Ocloïarum fines Chaquenſes adiri poſſe. Capto expeditionis conſilio, Oſorius ipſe & Ignatius Medina è Cucuiſenſi urbe egreſſi, per abrupta montium iter facientes, tandem ad Ocloïas penetravere. De quorum conditione factâ indagine, reperere pacatâ indolis homines eſſe, Ariolorumque oſores, & ſolo Chriſtianorum Sacerdotum defectu avitis erroribus implicitos: nec dubium videri, ſi noſtrorum Myſteriorum magiſtros nanciſcerentur, partibus Chriſti omnes adhaeruros. In Sicaiaenſi primo regionis pago, gentis primoribus conciliatis, multos ſalutaribus undis expiavere. In aliis locis centum infantes, & adultæ gentis quamplurimos, Chriſtianos fecere. Exinde Oſorius ad Guiſparas, & Medina ad Guarcontes delati, propenſos Barbarorum animos habuere. Inde per Homoguacarum terras non ſine utilitate regreſſi, Medina proſtigatam nimis laboribus valetudinem reſecturus, Salram delatus eſt; ſed Oſorius, curatis per Quadageſimam Cucuiſenſibus, Ocloïas cum Antonio Ripario Societatis Sacerdote repetens, omnem induſtriam in id intendit, ut gentem per viculos ſparſam in unum locum, commodiùs tradendæ Catecheſeos ergò, reduceret. Re divulgatâ, finitimi Caſiquii, tranſmigrationem profeſſi, undecimo ab Cucuiſenſi urbe lapide ſedem ponere cœpere, quibus pederentim interiores populi Sociorum invitatu accedentes, conſtructo templo, ædes ſuas in formam oppidi, magnâ Hiſpanorum approbatione, erexere. Sic ſexcenti Ocloïæ, ſuſcepto Baptiſmo, magnâ Sociorum curâ Chriſtianum jugum ſubiere: quos interjecto tempore Oſorius Ignatio Medina, priſtinæ valetudini reſtituto, ex Majorum præſcripto, regendos inſtruedosque commendavit.

MENSE Januatio trepidum nuncium allatum eſt, Mamalucorum Tupicorumque numerofas cohortes per Caamum & Caaguam, Ethnicorum terras Societatis laboribus deſtinatas, iter habere: iis in animo eſſe, abactis Ethnicis, bipartitò Urvaicenſes, Tapenſesque colonias aggredi, & gradu factò totum Paramam corrumpere. Igitur ad arma clamatum eſt: Didaco Alfaro, Sociorum omnium præfecto, ad juſtam deſenſionem omnium oppidorum populos animante. Ex ſingulis coloniis delectu habito, ad Apoſtolorum Urvaicæ coloniam, quò hoſtis tendere videbatur, condictum eſt: cujus coloniæ incolæ, concepto medullitùs metu, ad ſylveſtria latibula, deſertâ imbelli turbâ, confugere. Quâ re cognitâ, aliorum Neophytorum auxiliariorum turmæ, ſuis vicibus diſſiſi, inordinatim retroceſſere. Interim immincebat hoſtis imbelli Apoſtolicorum turbæ, cum Thereſianis reliquiis in fugam effuſæ, quam indubiè abegiffet, nî Didaci Alfari diligentiâ ad alteram fluminis partem transportatâ, qualemcumque tutelam reperiffet. Hâc prædâ fruſtrati hoſtes, in Apoſtolorum & Sancti Caroli oppida vicinasque villas delati, Caapienſium, Caſapaguaquenſiumque quamplurimis vincula injecere, duabus coloniis unâ depopulatione cum grandi animarum jactura vaſtatis. In Sancti Caroli oppido Societas ſeptem circiter annorum ſpatio bis mille ſeptingentos & triginta ſeptem adultos, necnon mille & ſexcentos infantes: in Apoſtolorum verò colonia pari

temporis

CAPUT
XII.
Apud Ocloïas oppidum
conditur.

Ocloïarum
conditio.

CAPUT
XIII.
Divi Caroli
& SS. Apoſtolorum
Petri & Pauli
oppida à
Mamalucis
deſtruntur.

Numerus
baptizato-
rum.

temporis spatio quinquies mille octingentos & quadraginta-quin que adultæ infantilisque ætatis mortales, uti ex authenticis libris constat, summo labore ritè lotos, Christianis nominibus insigniverat. Sed ex tot mortalibus vix tertia pars ad alia oppida rursus reducta, adhuc tristissimæ calamitatis memoriam, mihi, inter eorum aliquos, dum hæc scribo, viventi, jugiter renovat.

CAPUT
XIV.
Post iteratam pugnam Neophyti oppida deserunt.

VASTATIS his oppidis, in Caaroënsem Caasapaminiensemque agrum vis latronum incubuit. Utriusque regionis incolæ in altera depopulatione ad Paranam transmigraverant: in quorum locum, reedificatis utrumque oppidis, Tapsensium coloniarum reliquiæ successerant, ad quas tutandas mille & quingenti Neophyti cum armis ex variis locis evocati, Caaroënsi in agro hostibus se opposuere. Prælio factò, multis ex utraque parte vulneratis, & aliquot occisis, antequàm debellarentur, nonnulli Neophyti terrore instigante fugientes, tanquàm si victoria ab Mamalucis staret, more gentis, in signum deditiois Caaroënse oppidum incendere. Igne conspecto, & incendii causâ cognitâ, consternati pueri feminæque amplissimam commiserationis materiam præbuere. Pacata plebe, Socii ad locum redintegratæ pugnæ pergentes, spreto mortis periculo, vulneratis opera tulere. Miserabilis ubique rerum facies erat, seu moribundorum clamores, seu latronum rabiem spectares. Neutri parti victoria stetit: utriusque post prælium ad sua se recipientibus. Sequenti die imbellis turba è Caaroënsibus ruinis & imminenti periculo educta, ad Caasapaguaquensem coloniam sexto lapide distantem, Sociorum curâ, transducta est; quem in locum milites nostri sese retrahentes, de summa rei dum consultant, aliquot è Parana Neophytorum centuriæ in auxilium advenere, admodum opportunè: nam mox hostis ordinatâ acie sese ostentavit. Ad pugnam descensuros Neophytus militari dignitate inter suos eminens, compositis verbis populares alloquens, monuit, ne certamen inirent avito more, sed Christianorum ritu. Ponderis verba habuere; nam ubi ipse in genua se provolvit; milites nostri exemplum sequuti, nomen Dei magnâ voce invocavere; Neophyti omnes ante prælium expiati, Catechumeni salutaribus aquis abluti, & multi cercis, piacularium Agnorum signis, tanquàm sacris lamuletis, donati sunt. Mille & quingenti è nostris pugnam occipere, tanto ardore, ut momento temporis militaria signa diripuerint, & luculentâ prædâ potiti, hostes retrocedere coactos, ad proximum nemus abegerint. Qui ad solitos dolos devoluti, ubi se palamentis munivere, noctu, ut crederentur fugisse, ignibus extinctis, summum silentium tenuere. Quâ specie decepti Neophyti, ad prædandum in eorum munitionem ire ausi, incautæ temeritatis pœnam luerunt: nam hostes ex improvise explosis bombardis, uno è præcipuis occiso, & aliquot vulneratis, cæteros fugavere; qui inopinato metu consternati, persuaderi deinde non potuere, ut hosti resisterent. Sed effusâ fugâ, plerique non ante constitere, quàm ad Piratiniensem agrum pervenirent. Reliqui, Didaco Alfaro adnitente, eodem concessere. Sic hostes, summo Sociorum dolore, Caasapaminienfi & Caaroënsi regione potiti sunt: ubi hæctenus Societas supra novem millia Barbarorum ad humanitatem Fidemque reduxerat. In hoc felices, quòd plerique ad Paranam (uti supra planum factum est) reedificatis oppidis, antiquum Religionis decus tutioribus in locis adhuc conservent.

Neophyti feliciter pugnant.

Mamalucorum dolus.

CAPUT
XV.
Variâ fortunâ pugnat, & Divi Nicolai oppidum cis Urvaicam retrahitur.

EX quinque oppidis Urvaicensis Provinciæ trans ipsum Urvaicam positis, unum Piratinienfe stabat. Ex quo oppido, utpote hostibus exposito, Didacus Alfarius cis ipsum flumen imbellem turbam admodum opportuno tempore retraxit: nam non plures dies intercesserant, cum exploratores nunciavere, Mamalucos ulteriores prædæ intentos, inter Caasapaminiensem & Caaroënsem agrum adhuc versari. Plerique Neophytorum, post nuperrimum consuetum, rati hostes in Brasiliam abivisse, positâ belli curâ, oppida sua repetierant, quos revocare difficile erat: raptim tamen armati circiter mille Barbari primis Mamalucorum impetibus sese opposuere, donec auxilia contraherentur: quinque horas pugna tenuit, æquato ferè damno, octoginta ex utraque parte vulneratis, pauculisque desideratis.

Dirempto

Dirempto primo prælio, hostes viam, quâ nostris incedendum erat, cuspidibus stravere, indubiè nocituris, nî dolum excubiæ eventilassent. Deinde ad alias insidias devoluti, comptam ornatamque mulierem, tanquam tubicinem emisere, le- nociniis exoraturam Neophytorum nostrorum primores, ut armis positis se Ma- malucis traderent. Sed explosæ etiam sunt muliebres insidiæ, non sine militari Neophytorum joco, hostibus ducem fœminam exprobrantium. Paulò antequàm hæc gererentur, Gabriël Chemombeus, præstigiator ille famosus, tractis secum aliquot Neophytis, ad Mamalucos transfugerat, optabatque novos Dominos in- signi facinore sibi devincire: in quam rem intentus, conciliis hostibus, ausus est proditor, quasi facti penitens, ad nostros redire: sed eùm clam ad defectionem Neophytorum nostrorum primores sollicitaret, vincula induere jussus, iteratæ perfidiæ pœnas luit, & aliquando respuit. Eventilatis dolis, ad vim iterum hostes processere, ordinatisque copiis dextrum cornu Neophytorum, cui Nicolaus Nienguirus, bello & pace bonus, præerat, ferociter invasere: quibus faciliè nostri poterant, adunatis viribus, resistere, nî novi hominis, in sinistro cornu copias ducentis, malevolentia intercessisset. Is Nienguiro, quòd se ad pellicem abigendam adegisset, offensus, cognito adversum cornu periclitari, auxilium, ut fertur, submittere renuit, cum hæc voce. *Videamus, inquit, num Nienguirus tam bonus sit Mamalucis resistere, quàm pellices abigere.* Quâ proditione peractâ, Nienguirus viribus impar, paulatim retrocedens, victoriam latronibus concedere coactus est: & nostri, effusâ fugâ, non prius constiterè, quam Urvaicam transmitterent. Hostes Divi Nicolai oppido potiti, trans fluvium ire non ausi, in Caasapaminiensem agrum captivos abegere. Sic Piratinienis colonia insigni templo, & Neophytorum numero conspicua, ubi hætenus aliquot capitum millia Societas ad Fidem reducerat, cis ipsum Urvaicam, paulò infra Divi Xaverii oppidum retracta, novas ædes templumque reædificare coacta est.

Gabriël Chemombeus transfuga.

Divi Nicolai oppidum describitur.

CAPUT XVI. Mamaluci ab Neophytis fugantur.

HIs peractis, Paranensium & Urvaicensium primores, junctis consiliis, & viribus, tantas, quantas hætenus nunquàm copias, ad ipsum Urvaicam contraxere, eo sine, ut aut prædam recuperarent, aut hostibus, si Urvaicam pervaderent, resisterent. Transmissò fluvio, ubi ad Piratinienis desertum oppidum primæ cohortes pervenere, ipso templo litteras ab Mamalucis exaratas reperere, plenas virulentis in Socios nostros opprobriis. Quibus spretis Neophyti, cognito, hostes Brasiliam repetere, duplicatis itineribus, non ante quievè, quàm in eorum conspectum venirent. Primis diebus vario eventu præliatum est, sed semper majori hostium, quàm nostrorum damno. Mamaluci ad nostros terrendos, occisum in bello Neophytum brachiis truncum, patenti in loco suspendere. Nostri è contra Mamalucum eadem infamiâ affecere. Cujus in vestibis reperta scheda fuerat, his fermè verbis inscripta. *Qui me gestabit, nec ab hostibus occidetur, nec ab iudicibus ad mortem condemnabitur, nec in expiatus mori poterit; morientiq. aderit Regina Cælorum.* Sed ut fallentis dæmonis fœre promissâ, sic eventus ab authore non aberravit. In hoc rerum cardine mille & quingenti Neophyti, Petro Romero comitante, in auxilium adproperantes, tam hostium conatus infregere, quàm nostros animavere: qui ubi tantisper curavere corpora, tanto impetu, cum aliis Neophytis, in Mamalucos fugam respectantes inveci sunt, ut momento temporis magnum damnum intulerint; debellatumque fuisset, nî hostes munimentis expalatione ante factis se sepiissent. Unde eos Neophyti, subtractâ aliquamdiu commoditate, & novis sepimentis erectis, ad prælium eduxere: quod utrimque æquali vulneratorum occisorumque numero, sed majori nostrorum consternatione commissum est. His in rebus dum sunt, undecim Hispanorum, ducentis leucis è portu Boni-aëris à Prætoris missorum, adventu, hostes penitus animos despondere; nam ubi eorum operâ quater mille & quingenti Neophyti ordinatam in aciem explicati sunt, tantus horror latronibus incussus est, ut, desperatâ victoriâ, fugâque, ad infimas preces dilapsi, conditiones pacis sibi dari postulârint. Impetrato colloquio, Didacus Alfarus, asperis verbis castigatâ præteritâ crudelitate, ex præscripto Boni-

Hispanorum auxilia.

Et Hispanorum.

*Mamaluci
dimittuntur.*

*Sociorum la-
bores com-
mendantur.*

*Neophyti si-
delitas.*

**CAPUT
XVII.**
Tapensis
Provinciae
transmigra-
tionis ini-
tium.

*Decem oppi-
da Tapensa.*

*SS. Cosma
& Damiani
incola trans-
migrant.*

*Christophoro
Arenæ ad-
juvante.*

*Christophori
Arenæ la-
bores.*

aëris Episcopi, anathema in eos contorsit, iustosque jurare nec se, nec alios factionis suæ homines, ad Neophytorum oppida infestanda aliquando venturos, non sine Neophytorum indignatione, admittente totis viribus Hispano ductore, impunitos dimisit. Fugatis tantis hostibus, Didacus Alfarus latissimè excurrit in laudes Sociorum, diu noctuque pro incolumitate gregis sibi commissi cruentæ mortis periculo sese exponentium, vulneratorum animos & corpora curantium, cibos sibi & vestes pro nutriendis vestiendisque hominum miserrimis detrahentium. Quæ quisque sigillatim hac in re fecerit, ne singulos appellem, speramus pro dignitate scripta esse in libro vitæ. Dimissis copiis, aliæ Mamalucorum cohortes trans Igaïm destructorum oppidorum reliquias prædabundæ colligebant, imminebantque aliis coloniis, indubiè eorum furori obnoxii, nî Provincialis, recensens Tucumaniã adveniens, per Paranã & Urvaicã nova Neophytorum contrahere iussisset auxilia, quorum fortitudine repressis hostibus, utcumque Tapensis res restituta est. Juvit Neophytos Ethnici Casiquii fidelitas, qui à Mamalucis captus, ausus est pio dolo, quasi ad nostros seducendos pergere vellet, impetratã veniã, ad nos venire. Cujus indicio, Tupicorum cohors sub Duce Mamaluco oppressa est. Sed quamvis res sic sese haberet, satis apparebat Tapensia oppida, sexaginta circiter leucis ab Urvaicensibus sejuncta, libidini Mamalucorum patere, nî de efficaci remedio provideretur. Cui rei consultandæ Provincialis Sociorum conventum indixit: è quo consilio sic discessum, ut non ambigeretur, Tapenses omnes perituros, si suo loco remanerent.

TRANSMIGRATIONE sancitã, Didacus Boroa Provincialis votum vovit Domino, nihil eorum se omisurum, quæ ad transportandam gentem conducere existimaret: & Socii omnes in eandem remittenti, industriam, vires & consilium conferebant. Cùm verò de loco, quò tot oppida transveherentur, ageretur, visum est Patribus inter Urvaicã & Paranã situanda esse. Hi enim fluvii in eã parte, in quã pleræque Neophytorum coloniæ sitæ sunt, exiguo quatuordecim leucarum intervallo divaricantur, sperabantque Socii vicinitate, & tantis fluminibus, quasi ingentibus fossis nemoribusque intercepta oppida facilius ab latronum insultibus defendi posse. Porrò in Tapensi Provinciã, uti supra demonstratum est, Societas decem oppida fundaverat, è quibus, quatuor panè bello sublati, sex adhuc magna ex parte supererant, quæ simul transportare non erat facile, renitentibus Neophytorum Catechumenorumque quamplurimis, patrium solum, etiam cum libertatis amittendæ metu, certo longinquoque exilio præferentibus. Pedetentim tamen res difficillima ad exitum deducta est. Initium transmigrationis sumptum ab aliquot Sanctorum Cosmæ & Damiani colonorum centuriis, quos reluctantes impulit nuncium de vicinitate Mamalucorum, & autoritas Provincialis, Sociorumque, multis verbis demonstrantium, omnes indubiè perituros, nî sana & præsentia consilia capesserent. Injecto itaque in patrias ædes igne, inflammatoque oppido, ne spes repetendæ patriæ aliquando revivisceret, comitantibus aliquot Sociis, hilariter viam occurrere. Sed in trajectu Tapensium montium, labore deterriti, plerique aliò dilapsi fuissent, nî egregia Christophori Arenæ industria intercessisset. Is faciliori semitã montes transmiserat, cùm cognovit Indos, quos ducebat, aliis tramitibus progressos, inter inaccessas saxorum asperitates hæsisse, obfirmato animo ultrã non progrediendi, & more Majorum in vicinis sylvis sementem faciendi; ad quos pergere ausus, panè animam exhalavit: nam identidem transvadandi erant umbilico tenus torrentes, & superandæ annosis arboribus spinetisque impeditissimæ rupium crepidines: accedebat tempesta pluviosa tonitruis fulgetrisque formidabilis; necnon solitudo inter passim occurrentiã ferarum spelæa horribilis; & super has res sollicitudo metusque amittendi gregis, urgente Christi caritate panè intolerabilis. Noctu suspenderat è duabus arboribus lectulum pensilem, ad aliquam quietem capiendam: sed ventus unam ex arboribus eradicatam, in ipsum deturbavit, indubiè periturum, nî, protegente Cælo, ictus cadentis arboris inter duos ramos hominem excepisset. Pauculi comites tot difficultatibus exacerbati,

Patrem,

Patrem, tanquam malorum suorum causam, fugillantes, acerbis minacibusque verbis identidem proscindebant, indubiè in violentum factum prorupturi, nisi Cœlum exacerbatos utcumque mitigasset. Optabat Christophorus, penè jam exanimatus, mori; sed mox recurrente erga tot animas Christi sanguine redemptas amore, majoribus etiam cruciatibus sese offerens, exertis qualibuscumque viribus, ad quaesita latibula penetravit: non sine magno animarum lucro; nam plures infantes, adultosque in ultima ægritudine baptizatos, ad Cœlos transmisit. Transfugis verò omnibus dicendi vi persuasit, ut se sequerentur. Ubi ad plana venère, cum inedia ad foedas escas adigente certandum fuit. Transmisso verò Urvaicâ, sycophantarum ludibriis dementati, ultra progredi pertinaciter renuère, palam objectantes, se è patria à Patribus Societatis eo sine educi, ut Hispanis pro mancipiis traderentur. Nihil diu profuère Sociorum obsecrationes, donec in sycophantas animadverteretur. Per tantos labores tandem ad alterum Paranæ litus, inter Lauritanam & Purificatæ Virginis colonias, deducti, vicinorum populorum operâ constructo templo, re-
tento Sanctorum Cosmæ & Damiani titulo, oppidum reædificavère: ad quod incolendum deserti oppidi reliquias, Adriano Formoso & Joanne Safatello ductoribus, per easdem fermè difficultates educæ sunt. Ex hoc oppido, præter nonaginta-quinque pueros, ducenti & duo adulti, Christo per Baptismum, hoc anno, accessere.

SED longè difficilior fuit Araricanorum, seu Nativitatis Virgineæ oppidanorum, transmigratio. Hi superioribus mensibus, partim rebellârunt, partim latronum periculis se subtrahentes, transmisso Urvaicâ, medio inter Mariæ Majoris & Divi Xaverii colonias intervallo, novas sedes posuerant. Qui rebellaverant, sylvis patriis se tutantes, ferociter Sociorum consiliis reluctabantur, donec transmigratio sancitâ, tutelæ diffidentes, Provinciali se sisterent, præteritæ diffidentia veniam postulantes. Quâ non ægrè impetratâ, eò deducti sunt, ubi eorum populares sementem fecerant. Eo in loco novum oppidum (cui ego aliquando per triennium opellam meam contuli) sub nomine Principum Apostolorum fundatum est. Porro ex Araricanis hoc anno quadringentos & quinque, magna ex parte adultos, Societas Christianis addidit. Eadem fermè fuit Divæ Annæ incolarum fortuna, nam quòd trans Igaïm positi essent, adventu Mamalucorum hinc inde dispersi, oppidum suum partim deseruerant, partim avitis sylvis se abdiderant. Ad hos Augustinus Contreras missus, quingenta fermè capita collegit, quæ aliis juncta, tantum numerum confecerunt, quantum sufficit ad justum oppidum reædificandum; quod ad Urvaicæ primùm, deinde ad Paranæ litus positum, hæcenus feliciter perseverat. Itaque quatuor Sancti Josephi incolæ etiam quàm alii ferociùs reluctati sunt. Tandem tamen, adnitentibus Petro Romero & Josepho Caraldino, ab iis impetratum, ut vellent transmigrare: quibus ad novam sedem ponendam inter Corporis Christi & Sancti Caroli colonias sylvæ Paranenses designatæ sunt. Nec parva felicitas fuit inter tot turbas, præter nonaginta-novem infantes, sexaginta & unum supra ducentos adultos, potuisse sacro Fonte lavari. Dum hæc aguntur, Sancti Thomæ incolæ (apud quos, dum hæc molior, dego) inflammato oppido, partim tertâ, partim secundo lbicuito, & adverso Urvaicâ, ductoribus præsertim Ludovico Ernotio & Emmanuèle Bertorio, ad ipsum Urvaicam, decimo-quarto infra Conceptionis oppidum lapide, constructis ædibus, feliciter quàm alii confedere: nam quamvis sub initium transmigratio-
nis auxilia vicinarum coloniarum eis defuerint, tamen procedente tempore, ob vastitatem adjacentium camporum pecori alendo & seminibus jaciendis idoneorum, multas commoditates præ aliis percipere: adeo ut, etiam dum hæc scribo, post tot rerum & temporum adversitates, quater mille capita computentur. Ex hac gente, hoc de quo scribimus anno, quadringenta & octoginta capita Christi partibus addita sunt. Sancti Michaelis colonos Didacus Boroa Provincialis è patriis sedibus, cum aliarum coloniarum reliquiis, ad Urvaicam transmigraturos, in quibus ter mille & quadringenta capita censebantur, eduxit. & aliquosque deduxit: donec, transmisissis montibus, ad plana perveniret. Inde enim ad præcedentes turmas juvandas, duplicatis itineribus progressus, more Ducis, omnibus consilio, incita-

CAPUT

XVIII.
Tapensis
transmigra-
tio conti-
nuatur.*Araricani
transmigrat.**Oppidum
fundant.**Et Sancta
Anna inco-
la.**Item Ita-
quatiani.**Et Sancti
Thomæ in-
cola.**Necnon colo-
ni Dni Mi-
chaëlis.*

mento &, ubi opus erat, indutâ qualicumque severitatis personâ, adfuit. Sancti Michaelis incolæ, paulò supra Conceptionis Immaculatæ coloniam, sedem novam fixere, quorum hoc anno ducenti & nonaginta-quinque adulti, & octoginta-novem infantes, loti sunt. Ex Theresianis Itapuan translati septingenti & nonaginta capita, ut aliorum oppidorum proventum fileam, Christiana facta sunt.

CAPUT XIX.

Transmigrationis difficultates describuntur.

Oppida reaedificantur.

Trecenta familiae reduciuntur.

Reliquiae transmigratorum oppido includuntur.

QUID potè in itinere sexaginta septuagintave leucarum, per sterilem solitudinem, in deducendis tot mortalibus omnium rerum egentissimis, Socii toleraverint, quia in omnibus ferè patia sunt, sigillatim enarrare superfedeo. Passim videre erat Socios ipsos infantibus succollare, qualescumque ciborum eupe-dias sibi demere, filios, quos in Christo genuerant, omnibus officiis procurare. Satis constat, his adjumentis duodecim circiter capitum millia sine gravi damno, desideratis in viâ pauculis, partim ad Paranam, partim ad Urvaicam concessisse. Quò ubi pervenere Socii, longè majori labore oppida reaedificavere, quam olim in Tapensi Provinciâ construxerant. Præterea ad sementem tot mortalibus faciendam de novo, deturbatâ sylvæ, semina ingenti difficultate conquisita, boves magnis expensis coempti, templa & ædificia constructa, aliæque præstita sunt, quæ reformandis coloniis opportuna videbantur. Post transmigrationem Augustinus Contreras, trans Igaim delatus, in destructorum oppidorum ruinis circiter trecentas familias, partim Ethnicorum, partim Neophytorum, collegit, non sine capitis periculo: nam cujusdam Neophyti temeritate, quasi clam cum Mamalucis colluderet, apud primores gentis suspiciosus redditus fuit. Sed Contreras sycophantæ calumnias explodens, rursus congregatam gentem, proditionis metu disparatam, prosperè conciliavit, reduxitque. Interim Provincialis animum adjeeit ad eorum populorum reliquias componendas, quæ ante sesquiannum Mamalucorum furorem evitantes, in Caaroënsi & Caalapaminiensi tractu constiterant: itaque rem ordinavit, ut Jesu-Marianorum partem Ibitiraquanis adjungeret, alteram verò partem cum Sancti Christophori, Sancti Caroli, & Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, residuis capitibus, trans Urvaicam, paulò supra Sancti Michaelis oppidum collocarent: ubi ædibus & templo constructis, sub nomine Sanctorum Martyrum Japoniæ (apud quos ego, quamvis tantâ exercitatione indignissimus, per multos annos elaboravi) hætenus feliciter persistunt.

CAPUT XX.

Neophytis Europæa arma conceduntur.

Causa concedendi.

INTER hæc Didacus Boroa Provincialis, ab Parana & Urvaicæ Casiquis rogatur, ut vellet imposterum consulere tot miserorum capitibus, furori hostium expositissimis, nisi bombardæ ferreæ concederentur: *Nam quomodo, inquebant, nos nudi contra armatos ferratosque, aut suffulta vestimenta gerentes, preliabimur? quomodo nos arundineis sagittis, quorum ferè inutilis ictus est, tuebimur; si hostes ex longinquo sclopetis ignem plumbumque, vomentibus, nos invadunt? dentur nobis equalia arma, & promemus animos hostibus pares, ostendemusque, tantam nobis inesse vim ad defendendum uxores filiosque nostros, quanta Mamalucis ad mancipia conquirenda cupiditas inest.* Hæc Barbari. Sed longè graviores causæ movebant Provincialem, ut vellet conquerere indefensæ genti æqualia Mamalucis arma: nam satis apparebat nusquam hostes quieturos, donec omnem Americam Australem Indis evacuasent, timendumque erat, nî obviam iretur, ne, ruptâ aliquando inter Lusitanos & Hispanos pace, in Peruviam ipsam infesta arma inferrent. Quare cum ex Hispaniâ magnorum virorum, Regias partes agentium, litteras recepisset, quibus monebatur, remedio miserimæ gentis & futuris rebus prævideret; omnem deinceps modum adhibuit, quo sclopeti impetraret. Quamvis igitur Prætores Regii civilesque Magistratus obtenderent, nullis adhuc Indis ob periculum rebellionis in Americâ concessum fuisse bombardarum usum, tamen perpensis rerum momentis, tandem in sententiâ Provincialis pedibus manibusque euntes eas concessere. Quam facultatem Senatus Chuquisacensis Regius, & adnrente Antonio Ruisio, amplissimo diplomate Rex Catholicus, magno Americæ Australis bono adprobavit. Igitur statim coemptæ confectæque bombardæ, eâ lege Neophytis permittæ sunt, ut ur-

gente bello iis uterentur; pacis verò tempore, tumultuum vitandorum ergò, sub ferà setvarentur, & hæcenus multa commoda tempore belli percepta esse reperio: certumque est, latrones non ita ut ante fuisse grassatos. Atque, ut sua cuique laus constet, nemini dubium fuit, Didaci Bororæ Provincialis zelo, authoritati, consilio, laboribusque, Tapensium & Urvaicensium libertatem magnâ ex parte deberi, sine quo Indi nec transmigratori assensissent, nec arma ad eos imposterum defendendos impetrata fuissent.

Utilitas concessorum armorum.

POST QUAM Provincialis abiit, & exploratores nunciavere, Mamalucos cum prædâ in Brasiliam revertisse, Didacus Alfaraus delectu fidissimorum Neophyrum habito, aliquot Socios ad destructorum trans Urvaicam oppidorum ruinas, Tapensemque Provinciam, destinavit, indagaturos omnia fugitivorum receptacula, dispersasque luporum metu oves ad ovile Christi postliminiò reducturos. Primi movere Franciscus Ximenius & Philippus Viverus. Hic in Caafapaguaquensi, Caapiensique regione persistens, bis vix mortem evitavit, intentatam ab Indis, suspicione corruptis; quos noster Philippus reconciliatos cum aliis mortalibus Christi partibus addidit. Ximenius ad Sanctæ Theresiæ destructum oppidum cum Antonio Bernal coadjutore ausus progredi, qualemcumque animarum messem invenit; nam vetulos verulasque, pro inutilibus ab Mamalucis derelictos, è latebris eduxit, factâque vicinorum nemorum indagine, aliquot capita, tanquam post copiosam messem, pauculas spicas, magno animi gaudio collegit, & ad Philippum Viverum rediens, utriusque regionis segetem, trecentis animarum manipulis constantem, ad Itapuanum oppidum ambo reducere. In hac expeditione notabilis fuit Emmanuëlis Neophyti, Sociorum comitis, caritas, qui sæpè per plura millia ægros in humeros sublatos boni Pastoris exemplo portavit. Trimestri elapso iidem excursores eodem se conferentes, nuncio de Mamalucorum regressu accepto, ultra Caaroensem regionem progredi non potuerunt; unde sexaginta capita è latibulis eruta ad Christi caulas retraxerunt. Interjecto tempore Franciscus Ximenius, Petrus Mola, & Gaspar Serquiera, versus Tapenses montes delati, confectis in itu & reditu centum circiter leucis, cum prædâ octoginta Barbarorum redièrunt.

CAPUT XXI.
Post transmigratorum fugitivorum receptacula indagantur.

Trecenti reducantur.

Item sexaginta.

Et octoginta.

SUB id tempus memoratur etiam Antonii Palermi ad superioris Paranae sylvestres populos expeditio, ad quos non facilis erat aditus, quòd longissimo tractu, intactis sylvis, ingentibus saxis, & præcipitiò tutarentur. Postquam tamen Palermus octoginta circiter Neophytis comitatus, post octiduanam navigationem, ad proxima Mondai in Paranam se exonerantis loca cymbas applicuit, omnem deinceps curam ad superandum præcipitium, viamque per spississimum nemus sternendam, adhibuit: quo in opere octo diebus postis, indagatori Indorum deinceps ipse insudavit. Post septimum indagatoris diem, indicio latibulorum accepto, primo conatu duo tantum Barbari in manus venere, qui statim Neophytis spondere, si se via duces sequerentur, fore ut frequentes homines reperirent; quò dum nostri incautè pergunt, illorum unus, lethaliter ex insidiis confossus, interiit. Interim ceteros Ethnicorum pagos fama de Palermi consilio pervadens, plerosque ad fugam perpulit: adeò ut ex magno numero centum solummodò & quinquaginta capita se Antonio Palermo tradiderint, è quibus statim ipse quinquaginta septem infantes sacris aquis immerfit, cui tantilla præda pænè lethalis fuit. Nam repente orta tempestas Paranam adeò fœdè perturbavit, ut plerique autumarent, omnibus pereundum esse. Barbari Ethnici, corporibus salvandis intenti, in postremis animarum curam stolidè ponebant, & quia defectu Catecheseos Baptismo non idonei erant, Palermus, spreto propriæ vitæ periculo, altâ voce pronuntiabat nostræ Fidei Mysteria; nec audiebatur à Barbaris, metu mortis pænè exanimatis. Cùm verò Palermi navigiolum jamjam submergendum, crescentibus fluctibus, crederetur, Indi duo, & puer unus metu submersionis, ut sit, eum ita brachiis illigarunt, ut omnem modum sese liberandi subtraherent: quo in periculo dum versatur, eximiâ

CAPUT XXII.
Expeditio ad sylvestres Paranae populos.

Expeditionis difficultas.

Neophytus maciatur.

Antonius Palermus plures infantes baptizat.

Naufragatur.

fortitudine Neophyti cymbam per fluctus mari similes, navigio pænè submerso ad-movère: in quam descendens Palermus, ad littus applicuit, cæteris natatione, aut aliis adminiculis, è naufragio sese eripientibus. In littore Ethnica mulier, viperæ morfu lethaliter faucia, nostris Mysteriis imbuta, ad Cælos, ut spes est, post susceptum Baptismum, evolavit. Reliquos ad oppidum Christianis moribus & Sacramentis instruendos Palermus reduxit.

CAPUT
XXIII.
Itatineses
varius cala-
mitatibus
affliguntur.

Mamalucii
puniantur.

Justi Van-
surkii peri-
culum.

APUD Itatineses etiam cuncta turbabantur, Mamalucis, cœu amphibia ani-malia solent, fluvios terrasque omnes infestantibus. Duo oppida in ea regione ab Societate posita, propter concatenata mala, suis temporibus denatrata, diu nutaverant; quibus accessit hac tempestate novus belli metus ab prædonibus illatus, ausis iterum, prætergresso Paranâ, ad proxima Paraquariæ loca sese effundere. Et jam abegerant Neophytorum nostrorum manipulos, indubiè parem cum cæteris fortunam experturos, nî Sociorum vigilans cura eorum conatus infregisset, & Cœlum manifestis penis animadvertisset in latrones, quorum plurimos fulmina cineravère, morbi exanimavère, flumina hausère, tygrides devoravère; adeò ut perpauci tantis malis superstites, prædâ spoliati, Brasiliam reviserint. Dum Pater Justus Vansurkii, ab Vincentio Badia Socio optimo in subsidium missio adjutus, unum è duobus oppidis in meliorem locum transferre contendit, pænè mortem invénit, intentatam ab Casiquio minaci vultu in eum arma moliente. Defensio Vansurkii fuit, nudatum pectus ferite volenti opponere; quâ constantiâ ferocientis impetus retusus est. Igitur ambo Socii utrumque oppidum utcumque reformavère. Sed, si vera volumus noscere, belli metus, peltis, indoles Barbarorum, aëris inclementia, fames, & aliorum series malorum, omnia rursùm mox deformavère, aliquam stabilitatem habitura, cùm sequenti anno auxiliares Socii eò penetrabunt.

CAPUT
XXIV.
Socii per
Tucuma-
niam fru-
ctuosè ex-
currunt.

1639.

Quindecim
Ethnicorum
casæ ad Fi-
dem sollici-
tantur.

AB Cordubensibus Sociis ad fluvios, quos Primi, Secundi, Tertii & Quarti nomine, ab situ nuncupant, solitâ utilitate excursus est. His in locis reperti multi Neophyti, dæmonum spectris vexati. Unus inter alios, dæmone succubò utens, narravit Sacerdoti nostro, per viginti nefandæ turpitudinis annos, nihil se ab infami Adonide, multa licet promittente, præter vilem ex lana togam accepisse. Factâ exhomologesi, ad partes liberalioris Domini transit. Idem Socius desertis in locis reperit quindecim Ethnicorum casæ, ex corio confectas, apud quos Christi imaginem manu prætendens, de genibus adeò potenter verba fecit, ut omnes, adorato Deo, baptizari postularint: infantes sacro Fonte loti sunt; sed adultæ gentis capita in constantiâ experimentum differri debuere. Alio in tractu apud Hispanos graviter dissidentes concionans, ad impetrandam pluviam, siccissimis agris omninò necessariam, supplicationem instituit; quâ peractâ, ad auditores conversus, significavit non videri sibi Cœlum votis obsecundaturum, nî odia deponerent: odiis positis, indubiè postulata concessurum. Mirum dictò! postquam frequentes eorum Concionatore dextras & oscula, in signum redintegratæ amicitia, sibi præbuère, sequenti nocte cœlum largiter pluit.

CAPUT
XXV.
Ocloiarum
oppidum
traditur
Francisca-
nis.

GASPAR Osorius, autoritate Episcopi, ad Chaquensem expeditionem viam sibi sternere volens, Ocloiarum oppidum ab se constructum, ex Majorum præscripto Ignatio Medina regendum tradiderat, perrexissetque in perficiendo opere Societas, nî ex inopinato Franciscani Patres reclamassent, dictitantes, ab Societate JESU in messem suam falcem immitte: id autem dicebant, quòd præteritis temporibus Ocloias ad Fidem primi sollicitassent, eoque jus ad eos regendos prætenderent. Prætor & Episcopus Tucumanensis re cognitâ, ab Franciscanis postu-lavère, ne se intempestivè interponerent Sociorum JESU consiliis; differrent tantisper, importunam interpellationem Chaquensi cupidissimâ expeditioni forrè nocituram; rebus in novâ Provinciâ stabilitis suum cuique jus ex æquo & bono mansurum. Verùm cùm tantorum virorum postulatis Franciscani Patres refragarentur, & litem ad Senatam Regium Archiepiscopumque referrent, Didacus Boroa

Provincia.

Provincialis, pacis amans, Ocloias Societatis operâ ad oppidum reductos, incredibili Barbarorum dolore, ægerrimè se ab Sociorum curis expedientium, Franciscanis concessit.

INTERIM Gaspar Olorius, & Antonius Riparius non ita pridem ex Italiâ advectus Societatis Sacerdos, Sebastiano Alarcanio Paraquariensi adolescente Religionis nostræ candidato comitante, per Ocloias in Chaquensem Provinciam aditu frustra tentato, ad Cucuisensem urbem venerant, unde novo Provincialis mandato, & reculis ad conciliandos Barbaros instructi, iter sine viâ duce aliorum tentavère. Ibant ferè pedites per sylvas & in via saxeta, adedè difficulter, ut annosæ arbores & spineta passim deturbanda forent, quò progredi possent. Ex itinere Ripario in sylvis, tygridum & ferorum hominum insultibus obnoxiiis, relicto, Olorius Cucuisensem urbem viâ ducem quæsiturus repetiit, quo reperto, aënis internâ quâdam vi impulsus, ne vellet tantisper differre expeditionem, reclamantibus Hispanis, rursum se dat in viam: & ipse Riparius obviiis quibusque affirmabat se ad Martyrium properare. Ambo quotidie summo mane in altari portatili faciebant: in itinere occurstantes Indos Catechesi informabant, datis munusculis, quotquot poterant, sibi conciliabant, quorum aliqui è Palomorum gente, & ex alia natione, quos Hispani Labradillos, seu Pintadillos vocant, eis adhæsere. Et quia viaticum post aliquot dierum iter deficere cœperat, Olorius Sebastianum Alarconium ad Cucuisensem urbem in comitatu Labradillorum remisit, qui, instigante dæmone, secundo ab discessu die, in Religionis odium, Alarconium scedè trucidârunt, devoratisque, ut fertur, ejus carnibus, cranio in crudelitatis trophæum assumpto, ad locum, ubi Olorius Ripariusque pernoctabant, iterandi parricidii ergò, dissimulanter redière.

NON defuit qui de periculo necis utrumque admoneret, maluère tamen eam religiosè præstolari, quàm fugere. *Veniant, inquiebant, & pro verbo Dei fideliter predicato necem nobis rependant, futuram ad beatitudinem viam.* Intempesta nocte, parricidæ sarcinas, supra quas Socii somnum capiebant, & altare portatile, violenter diripiunt, quo signo inferendæ necis accepto, reliquum noctis inter preces & confirmandos mutuò animos piè transegère. Sequenti mane ambos nomina JESU invocantes adoriuntur Barbari, & primo impetu Olorium clavâ prosterunt, secundo Riparium, & detruncata utriusque capita in victoriæ symbolum pro more gentis jactabundè efferunt. Sunt qui asserunt, idedè ab devorandis cadaveribus Antropophagos abstinuisse, quod assiduo religiosæ inedia usu nimium macra forent. Dilapsis parricidis, Indi Patrum comites, defectu instrumentorum, non humavère corpora, sed satis habuère contra ferarum & avium rapinas, superpositis arborum ramis, tumulasse. Mox Saltam, Hispanorum urbem, redeuntes, seriem parricidii civibus narravère: tum verò habita fides est amborum dictis, ante discessum obviiis quibusque affirmantium, se ad Martyrium pergere. Saltenses cives utriusque parentavère, majori luctu, quàm pompâ, quam addidit in Tucumania Metropoli Melchior Maldonatus Episcopus, solemnî ritu justa perfolvens, & per totam diœcesim idem fieri præcipiens. Sacer Panegyrista è Franciscanorum Ordine amplissimis titulis utrumque commendavit. Hieronymus Delgadillus, Theologiæ Magister, Ordinis Prædicatorum, coram ipso Episcopo pro concione Martyres appellavit. Episcopus ipse in seriem illatæ necis ritè inquiri jussit, satisque constat ambos ab Barbaris trucidatos, quòd Sacerdotes, & Christianæ legis doctores essent. Franciscus Guichius, Indus, affirmavit, ab duobus Palomis se didicisse, Gasparem Olorium, sacerdotali amictu & splendore cœlesti circumdatum, quotidie Barbaris in parricidii loco se ostentare, & decem circiter alterius factionis Indos ad visendum ostentum eò ire aulos animam exhalasse: parricidas verò omnes intra breve tempus sacrilegum scelus morte luisse. Sed ejusmodi titulos & portenta severiori examini relinquo, nam mei muneris est fideliter accepta, juxta authorum fidem, narrare, non asserere, quando ob levitatem testium non satis probantur.

CAPUT
XXVI.
Gaspar Olorius & Antonius Riparius ad Chaquensem Provinciam pergunt.

Sebastianus Alarconius ab Barbaris trucidatur.

CAPUT
XXVII.
Gaspar Olorius & Antonius Riparius trucidantur.

Idem utriusque pretiosa habetur.

Ostentum.

CAPUT

CAPUT
XXVIII.
De Gaspare
Oforio me-
morabilia.

*Ejus religio-
sa virtutes.*

*Afflictiōis
corporis stu-
dium.*

Fervor.

*Zelus ani-
marum.*

GASPARE Oforio Valderavanus, quatuor vota ritè professus, nobili sanguine Villavegæ in Castella veteri natus, admodum juvenis Societatem iniiit. Religiosarum virtutum amans, castitatem planè Angelicam coluit. Rebus in arduis obedire assuetus, id assequutus est, ut usque ad mortem obediens fieret. Etiam dum Collegiorum Rectorem ageret, gossipinâ veste prodibat in publicum. Diu usus est galero malè interpolato, & supremâ parte alutâ contexto. Vilia quæque munia obire, inter primas delicias reponebat. Brevem somnum, nunquam nisi supra stratum ex cannis contextum, aut corium Sole duratum, capiebat. Cervicali lapideo etiam æger uti repertus est. Flagellis cuspidatis sæpè in corpusculum usque ad sanguinis profusionem sæviebat. Multoties inter arduos vitæ Apostolicæ labores cilicinam vestem inducibat. In pervigiliis Beatæ Virginis, pane & aquâ contentus, ab cæteris obsoniis abstinebat. Ex quotidiana cum Deo familiaritate flammæ concipiebat, quas in publicis privatisque colloquiis, magno fervore & animarum utilitate, spargebat; adeo ut aliquando vir gravis Dominicani Ordinis, auditâ ejus concione, ob fervidum dicendi modum, cum altâ voce Apostolum appellârit. Sanctitatis famam apud omnes collegerat, inde natam, quod sui non negligens, omnium salutem intensissimè procuraret. Riocæ Rectoris officio fungens, factâ ad vallem fertilem excursionem, plures mortales Baptismi, & aliorum Sacramentorum collatione, magno labore, ex dæmonis unguibus eripuit. Primus ipse Chaquensem provinciam ante aliquot annos tentavit, & iterum iterumque eam aggressus, non desistit, donec tertio conatu, illustri mortis palmam adipisceretur. Novum idioma, pro subigenda Christi imperio Tobarum natione, didicit. Tonocoranâ linguâ, quantum sufficiebat ad instruendam gentem, utebatur. Quisquam perealluit. Ocloratum sermonem ad lexicon redegit. Quamvis de nulla re ardentius cum familiaribus ageret, quàm de procuranda animarum salute; tamen ubi sermo incidebat de ad-eunda Chaquensi provincia, totus igneus erat, & quandoque, quasi sui impos, ex abrupto coram Sociis subinde subiliens, in has voces prorumperebat. *Sic sic, inquebat, Chaquenses mei telis aliquando me impetent, sic clavâ percutient, sic membra dis-cerpent.* Inter quas voces, & patricidarum imitamenta, gloriosæ palmæ adipiscendæ velut certus, cælestibus liquefcens deliciis, Cælum vertice ferire sibi videbatur. His desideriis incensus ex Hispania venit, hæc vota per tot annos variis in muniis fovit, donec ætatis quadragesimo-primo, Religionis vigesimo-septimo, optatis potiretur.

CAPUT
XXIX.
Antonii Ri-
parii vita.

Innocentia.

Pietas.

*Erga Dicum
Xaverium
affectus.*

ANTONIUM verò Riparium Casalmuranum in Cremonensi agro non igno-bile oppidum feliciter genuit. A piis & honestis parentibus liberaliter edu-catus, suorum popularium amores ideò promeritus est, quod nullus aliquando re-pertus sit, qui vel minimam noxam in eo annotarit. Nusquam eo præsentem co-ætantæ ausi sunt procax salaxque verbum effutire. In Societatem receptus, tantam adeptus est innocentis animi famam, ut passim de eo, quod olim de Divo Bona-venturâ, dictarent, nempe talem videri, qualis esset, si Adam in eo non peccasset. Tyrociniò religiosè expleto, humaniores litteras partim Mediolani, partim Savo-næ quadriennio docuit, discipulorum quàm plurimos Religiosis ordinibus adscri-psit. Mediolani sacrarum litterarum studio vacans, subministrum egit. Ad Cor-ficam insulam ideò mitti cupiebat, quod plerosque Socios ab hac insulâ insalubri-tas aëris absterret. Paraquariam Provinciam adeptus, quavis datâ occasione, Martyrii desiderium expromebat: eò omnia religiosæ vitæ momenta, Corporis afflictationes, & Divorum Tutelarum suffragia, referebat. Animæ suæ curato-ribus affirmare solebat, nihil se frustra ab amantissimo Magnæ Virginis sponso ali-quando flagitasse; pronumque est credere, tanti Patroni meritis gloriosæ mortis occasionem eum impetrasse: certè propalabat, Divo Josepho adnitente, Chaquen-sem provinciam cælitus sibi fuisse asertam. Marcello Mastrillo, ad Orientem navigaturo, ideò charus in Europa fuit, quod Franciscum Xaverium singulari affectu coleret. In navigatione Indica ejusdem Divi lipsanthea in mare immerfa, ma-gno vectorum stupore, periculofam tempestatem sedasse credita est, in cujus

beneficiis

beneficii memoriam voto concepto, benefici Divi pervigilium sacrâ inediâ deinceps celebravit. Sextis feriis recurrentibus, Christi patientis memor, pane & aquâ contentus, ab cæteris cibis constanter abstinuit. Quoties Chaquentem provinciam nominari audiebat, aut labores pro animarum salute exanthlandos animo revolvebat, mens ejus insolitis deliciis perfundebatur, quas dissimulare impotens, in familiari congressu, magnâ verborum sinceritate, Sociis explicabat. Oforio & Ripario interfectis, multi Socii eandem provinciam ambierunt, tum demum per viam futuram, cùm cælum aspiraverit.

SALTENSE Collegium Rectorem suum Joannem Cerecedam luxit, Apostolicis excursionibus, Asceticis institutis, Religiosis virtutibus, Tyronum diuturno magisterio, & morum innocentia, in primis commendandum. Mortui pedes venerabundi cives osculati, ejus reculas, tanquàm viri Sancti, ab nostris enixè postulavère. Sed longè adhuc majori Sanctitatis famâ ibidem elatus est Gonsalvius Juste, rerum externarum adjutor, ab Nierembergio inter illustres Societatis heroës jure meritissimo relatus. Olim è Gallecia, patria sua, in Americam navigans, per plures deinceps annos in Chilensi regno pro Rege Catholico militavit, nihil militis habens præter arma & generositate; cætera Religioso viro persimilis. Quantum per militiæ leges licebat, sacris mysteriis, religiosis colloquiis, & concionibus aderat. Quadragesimo circiter ætatis anno è militia Regia in Societatem nostram transcriptus, religiosæ vitæ periodos omnes per viginti circiter annos constantissimè percurrit. Veste & calceis ad sui despicientiam utebatur vilissimis, maleque fartis. Nec mensam, nec cubile, nec sedile unquam habuit. Super obvia ligna sub dio, aut alibi, levissimum somnum carpebat. Nusquam adduci potuit, ut Sociis in triclinio assideret. Amotis mensis, ciborum reliquiis stans, tanquàm vilissimum mancipium, vescabatur. Ruri degens, quamvis corpus diuturnâ fessione fatigaret, præter panem & poma nihil edebat. Sed quod panè fidem excedit, per octodecim continuos annos ab omni potu in mensa & extra mensam abstinuit, ad o constanti proposito, ut ne guttam quidem aquæ, ardente maximè in regione calidissima Sole, nec sanus, nec æger admiserit. Ne jusculum quidem forbebat, contentus melonum aliorumve pomorum cortices, aut alias amotarum mensarum quitquilias, rodere. In castigando corpore vehementissimus fuit. Ingenti ulceri, ad formam carcinomatis subinde in latere renascenti, non aliud remedium adhibebat, quàm candentis ferri, aut ferventis tegulæ, admotionem. Cùm verò per id ulcus costa putredine corrupta eminentis perniciem minaretur, quasi nihil hæc pars corporis ad se pertineret, ferro rescindi inexperti mancipii manu jussit; perfecissetque inceptam carnificinam, ni fortuito unus è nostris superveniens, certum vitæ periculum avertisset. Quidquid ab exercitiis manualibus nanciscebatur otii, exorando Deo, aut piorum librorum lectioni, flexis genibus, tribuebat. Aliquando cælestis gloriæ species ei objecta est cum indicibili animi gaudio, inde orto, quòd interim vocem audierit, afferentem eum eâ gloriâ æternum potiturum. Conscientiarum suarum curatori triduo ante mortem sanctè affirmavit, per multos dies visibili specie Christum, ejusque matrem, corporeis oculis coram spectasse. Nec hæc ostenta abludebant ab ejus vita, castitate, animi demissione, charitate, & cæteris virtutibus ornatissima: adeò ut hæc provincia inter præcipua sua decora Gonsalvium nostrum numeret. Ex Saltensi urbe solito fructu excursum est. Cucuifensis urbs, ab Emissariis Sociis exulta, honorariis litteris Provinciali gratias agens, oblatâ grandi pecuniâ, foundationem Collegii enixè postulavit: sed in præsentiarum abundè urbi, non admodum populosæ, consultum iri visum est, si temporariis excursionibus adjuvaretur.

INTERIM Paranenses Urvaicensesque Socii, partim reconduendis oppidis, partim explorandis latronum consiliis, operam dabant. Et quia parum fidebant Neophytis, plerumque vanis metibus obnoxii, aut non satis constantibus, Didacus Alfarus sic curas partitus est, ut bini Socii trans Urvaicam mutatis vicibus delati, num quid hostile appareret, explorarent; & si quos errabundos Indos per campos

Vu

& sylvas

CAPUT

XXX.

Joannis Cerecedæ & Gonsalvii Juste virtutes.

Gonsalvii Juste patria.

Militia.

Abstinencia.

Gonsalvius per octodecim annos ab omni potu abstinet.

Corpus afflicta.

Cælestis favores recipit.

Cucuifensu urbi Societas sedem petit.

Non impetrat.

CAPUT

XXXI.

Didacus Alfarus ab Malmucis mactatur.

Socii exploratores.

*Duorum a-
dolescentum
facinus he-
roicum.*

*Regis Catho-
lici provida
cura.*

*Bellum pa-
ratum.*

*Didaci Alfa-
ri mors.*

*Mamaluci
vincuntur.*

Captivi sunt

*Indi in liber-
tatem vin-
dicantur.*

CAPUT
XXXII.
Didaci Al-
fari vita.

Scudia,

Submersio.

& sylvas reperirent, ad oppida retraherent. Quo in munere Antonio Palermo & Philippo Vivero versantibus, Neophyti duo adolescentes, eorum comites, temerè progressi, in Mamalucorum insidias incidere, à quibus vinculis onerati, inter captivos tamdiu gemuere, quousque facinus ederent planè heroicum. Quippe execrati miseram servitatis conditionem, collatis inter se capitibus, nocte omnibus somno sepultis, manus post terga revinctas igni admovent, tamdiu earum adustionem tolerant, donec vincula, igne cremata, solverentur: quibus solutis, nocte silente, per nota viarum diverticula fugiendo, quatuordecim leucis emensis, Patribus se reddentes, magno auxilio fuere ad cognoscenda latronum consilia. Paulò antequàm hæc gererentur, Paraquariensis Prætor Petrus Lugo litteras ab Rege Catholico receperat, significantes, eam demum mentem esse suam, ut rotis viribus in defensionem Barbarorum ab Societate reductorum, & ab Mamalucis vexatorum, incumberet: commodumque acciderat, ut ipse Prætor cum quadraginta Hispanis Paranensia Neophytorum nostrorum oppida inspiceret. Igitur Prætor, adnente Didaco Alfaro, tractis ad bellum Hispanis comitibus suis, quatuor Neophytorum nostrorum millia contrahit, quibuscum quantà maximà potuit celeritate in Caasapaminiensem agrum, ubi hostes degebant, proficiscitur. Eum sequebantur Didacus Alfarus, & aliquot Socii, pro more bellaturos animaturi, morientesve adjuturi: sperabantque omnes hostem facillimo negotio debellari posse, cum res accedit funestissima. Postquàm enim Didacus Alfarus, omnium præfectus, subditos Socios, ne se temerè periculo exponerent, monuisset, & Neophytos in aliquot velitationibus ad justam defensionem animasset, ipse extra castra tanquàm explorabundus paululum progressus, ab Mamaluco, in insidiis collocato, glande plumbea transverberatus, interiit. Cognitâ ejus morte, Neophyti dilato luctu irâ perciti, in hostem totum impetum effudere, non ante placibilem, quàm omnes profligarent. Hoc prælio Mamaluci Tupicique complures in manus venere. Prætor Mamalucos ad se tractos, acrius sermone castigatos, interim dum de pœna tantorum scelorum deliberaretur, Neophytis tradidit custodiendos. Captivi omnes Indi hoc uno fuere felices, quòd è dura corporum servitute in libertatem filiorum Dei asserti, & ad oppida reducti, parem cum victoribus, suscepto Baptismo, conditionem adepti sunt. Cadaver Alfari, succollantibus Indorum primoribus, non interrupto quatri-duani itineris labore, ad Conceptionis Urvaticæ oppidum delatum, solemnè pompâ, non sine heroicæ facinoris laude, ab Sociis sepultum est. Cæterùm multùm contulit ejus mors ad diluendas quorundam Neophytorum suspiciones, in id adhuc intentorum, ut existimarent se ad oppida eo fine cogi, ut Mamalucis traderentur. Prætor captos Mamalucos ad Assumptionis urbem, octogesimo lapide distantem, duxit. In hoc non laudandus, quòd deinde indulgentissimè cum hominum facinorosissimis egerit. Nec desuere qui putarunt, ob lentitudinem morbo correptum, ejusque domum fulminatam fuisse; qui quamvis latrones ad Argentei fluminis Prætozem, ut castigarentur, remisissent, factum tamen est, quorundam mortalium favore, ut flagitiosissimi homines impune in patriam dilaberentur.

PORRÒ noster Didacus, Patre Francisco Alfaro in Panamensi Chuquisacensi Senatus, & in Madritensi Rationum aulâ Senatore amplissimo natus, postquam Limæ primis litteris est imbutus, in Europam navigans, antequàm Societati nomen daret, liberalibus disciplinis Salmanticæ vacavit. Quarto Religionis anno, Apostolicorum laborum avidus, procurante Joanne Vianâ in Paraquariam factis velis venit. Cordubæ Tucumanorum sacris studiis dans operam, disposito ab Superis casu refrigerens, in se juvenum Indorum desiderium renovavit; nam fluvium transmittens, cæcutientibus derepentè ex vertigine oculis, ob aquarum rapiditatem ex equo lapsus, cum omnino submersus fuisset, nihilque propius esset, quàm ut suffocaretur, operâ Indi comitis sui ad littus extractus est: domum relatus, resumpto tantisper spiritu, in liberatorem oculos consiciens, hæc verba protulit. *Quia, inquit, per Indum hominem Deus me à presentissima corporis morte liberavit, sanè promitto, quantum per majores meos licuerit, me totum Indorum salutem*

impen-

impensurum. Voto addidit constantiam, nam post susceptum Sacerdotium, postquam Collegii Cordubensis ministrum egisset, & maximè idoneus esset Philosophiæ Theologiæque tradendæ, summis tamen precibus missiones ad Indos Urvaicenses impetravit: apud quos eò usque utiliter perstitit, donec ab Limentibus Fidei Inquisitoribus per Paraquariam Inquisitionis commissarius legitimis tabulis renunciaretur. Quâ occasione ad regendum Assumptionis Collegium dimissus, corpore non animo ab suis Indis avulsus, quantum salvâ conscientiâ potuit, in eos ex bonis sui Collegii contulit. Rectoratu perfunctus, lachrymarum vi ab Majoribus suis extorsit iteratam ad Indos missionem: apud quos dum versatur, Urvaicensibus Paranensibusque Sociis præfectus, bonus Pastor animam suam quadagesimo ætatis anno pro ovibus suis posuit. Indi cadaver ejus in Conceptionis oppidum non sine lætitiæ ostentamentis, quasi adeptâ gloriosæ mortis coronâ decorum, induxerunt. Multi dubitavere, num causâ mortis suffecerit ad Martyrii palmam ei asserendam. Didacus Boroa Provincialis, singulari elucubratione citatis Doctorum placitis, Martyrem verè fuisse autumavit. Josephus Oregius ad suum Provinciale consolatorem Epistolam scribens, ait, minimè dubium sibi videri Didacum Alfarum inter Martyres reponendum. Alegambe in Catalogo Societatis Martyrum recensens, asserit viros sapientissimos censuisse nequaquam defuisse causam Martyrii: tutè tamen agit, dum iudicium sedi Apostolicæ & Christi Vicario relinquit. Cui ego libens subscribo, præsertim cum mearum partium sit rem fideliter narrare, non controversâ definire. Liberiùs asseram, Didacum nostrum virum fuisse virtutum omnium, in quo nec prudentiam ad alios gubernandos, nec magnitudinem ad res arduas aggrediendum, nec Apostolici hominis dotes, jure quis posset desiderare. Commissarius sanctæ Inquisitionis factus, summâ integritate res Fidei tractavit. Peste grassante, diu noctuque nullo mortis metu Indis adfuit. Barbarorum idiomate admodum tersè loquebatur. Ad insinuandam incultis hominibus pietatem suis manibus altaria concinnabat, templorum fabricis insistebat, & ab nullius operis vilitate abhorrebat. Immaculati Virginis Conceptus prærogativam ex suâ parte tueri sollicitus, noctem aliquando egit pervigilem in describenda cubitalibus litteris compluries eâ Epigraphæ: *MARIA sine peccato originali Concepta.* Quam Epigraphen singulorum Sociorum foribus affixit, ut eorundem animis erga id mysterium pium affectum altè infingeret. Duobus ante mortem mensibus in familiari colloquio Sociis asseruit, videri sibi se aliquando crudeliter ab Mamalucis maclandum, quòd audito eorum nomine vi quâdam occultâ ad Indorum defensionem impelli se sentiret. Pridiè quàm maclaretur, ad Religiosum amicum scribens, *Vado*, inquit, *in hostes glande plumbeâ moriturus.*

COGNITO parricidio, Didacus Boroa Provincialis quâ potuit celeritate ad Neophytorum oppida convolans, Didaco Alfaro in præfecturâ Sociorum Claudium Ruierium, unis Mutii Vitellesei litteris designatum, & postea novis mandatis confirmatum, suffecit. De quo homine hæc pauca prælibare lubet. Is in Burgundiæ comitatu honestis parentibus natus, in Italiam, adultâ jam ætate, se contulit. Neapoli studiis excultus, quamvis ad magna natus esset, inter rerum domesticarum adjutores cooptari ambivit. Cùm altiorem gradum postulare juberetur, Sacerdos factus, dato priùs modesti, & fervidi ingenii specimine, inter Scholasticos Socios cum aliquot selectis adolescentibus, quos ipse Societati nostræ lucrifecerat, jam tricennis adlectus est. Antequàm in Societatem ingrederetur, Neapoli inter Marianos sodales merens, non recusavit per plateas concionem sæpè advocare: apud quam moribus, & famâ virtutum eloquentior, quàm verbis, utiliter dicebat. In Calabriam adhuc tyro missus, blandâ simplici que, & non ad pompam circumductâ oratione, frequentissimos mortales ad virtutem animavit. Sacramento multos expiavit: Sodalitium, quod adhuc cum ejus memoriâ perdurat, erexit. Tyrocinio ritè perfuncto, anno 1617 Paraquaria Provincia rite decreta est, in qua se totum Indorum commodis, animarumque saluti quærendæ, ira devovit, ut laboribus nullis difficultatibusque pepercerit. Ad Paranam

Officia.

Necis honestâ
commendatio.

Virtutes.

CAPUT
XXXIII.
Claudius
Ruierius
Alfari suc-
cessor Neo-
phytos ad
Caracas
domandos
mittit.Ruierii com-
mendatio.

missus, quoties per montium viarumque prærupta properarit, quàm opima spolia dæmoni detraxerit, quo animo per loca inuia, per impeditissima nemora, per immensas paludes, per occurrentia passim ferarum spelæa, per rupes, per mille discrimina, exiguo & panè nullo viatico, cucurrerit: quot annis, panè, vino, & carnò panè deficientibus, vitam radicibus, & leguminibus sustentarit, nihil aliud tot laboribus quærens, quàm ut Indus converteretur ad Dominum, paucis scribere difficile foret: & speramus pro dignitate scripta esse in libro vitæ. Acaraitense & Iguañuanum oppida, ex reductione Indorum constructa, magnà ex parte ei debentur. Transfugas, adito præsentis mortis periculo, postliminiò ad Christi caulas reduxit, Caaiguarum gentem rebus Christianis utcumque conciliavit. Guaïranæ transmigratores magnà ope iuvit, & multa alia præstitit sparsim in hoc opere denarrata. Quæ opera condiebat excellenti planè virtutum delectu. Nam ita opus, & actionem externam, cum ardentissimo orandi studio semper conjungebat, ut alteri dumtaxat, non utrique simul, studuisse videretur. De genibus diurnum Sacerdotum pensum in templo quotidie perfolvebat. Tribus horis integris mane ante Sacrum piis commentationibus & affectibus animum pascebat. Nullo die flagellationem acerrimam omittebat. Reliquum tempus in varias, studiosas, compositasque Divos colendi praxes ita diviserat, ut ne momentum quidem à pietate vacuum elabi sineret. Inter quæ exercitia mirabatur identidem, quâ homines vesaniâ capti, tantas Cælitum illecebras, quas ipse sentiebat, fluxis amarent deliciis posthabere, & fastiditis æternis voluptatibus, mentem inanitate pascere. Nec deerant Religiosissimo homini aliæ virtutes, difficillimis temporibus opportunæ. Statim ac regimini admotus est, ordinandis oppidis, & adornandis novis expeditionibus, operam navavit. Ejus missu Petrus Romerus selectam quadringentorum Neophytorum manum, Argentei fluminis Prætorè postulante, ad Caracararum paludem, centum circiter leucis distantem, comitatus, egregiè se Reipublicæ commendavit. Hanc paludem quadraginta leucis longam Caracará, Capesaci, & Menepes, ferocissimi homines, partim Ethnici & sylvestres, partim in Sanctæ Annæ oppido educati, sed jam olim discordiarum furoribus agitati, desertâ Fide & urbanitate rebellando infidebant: unde in viatores involantes, quâ terrâ, quâ fluvio, prædam per incognitos meatus inter cannarum opacitatem & labyrintheos secessus abigebant; nec ita pridem eruptione factâ, templum Sanctæ Lucie cremaverant; eoque se retraxerant Petri Spinolæ, Societatis nostræ Sacerdotis, mastatores. Denique diuturnâ impunitate insolentes omnia audebant. Nec facilis erat ad eos accessus, quippe palus unico ostio, ericetis & uligine obstrufo, cum Parana continuatur: paludis verò interiora insulis natatilibus, ut in Belgio ad Audomarum, discriminantur; in quas exscendere ut periculosum advenis, sic indigenis securum per fugium est. Perrupere tamen omnia ab Romero animati nostri Neophyti, reluctantesque Barbaros ex uliginosis locis eruentes, aliquot eorum trucidatis, vi ad deditioem plures coëgere, captivis omnibus Joanni Garaïo Hispanorum Duci traditis, à quo Neophyti nostri magnâ laude mastati sunt. Hâc victoriâ factum, ut Sanctæ Lucie oppidum utcumque restauraretur, viatores tutò per Paranam navigarent, & Hispanorum Indorumque municipia securitatem consequerentur. Dimissis copiis, Romerus centum & quinquaginta leucarum itinere ad portum Boni-aëris, Prætori Regio patrata narraturus, & alia negotia expediturus, perrexit.

Caracararum palus.

Insula natatilis.

Caracará vincuntur.

CAPUT
XXXIV.
Gesta in Assumptionis urbe narrantur.

Portenta sua Gomefia curatio.

CIRCA ea tempora, Assumptionis urbis civium pietas in Cælorum Reginam florebat, quam excitabat statua ejus perelegans in Partheniorum sacello decenter collocata, quæ quoties è loculo elata per urbem solemnè pompâ circumferrebat, omnium animos & oculos penitus rapiebat; durante in plures dies sensu pietatis, & optimâ Matre in Clientes suos beneficia spargente. Exemplum est. Catharinæ Gomefiæ brachium viperæ morfu contractum, nequiequam adhibitis remediis, omninò obstupuerat, & malum nullâ arte medicabile per viginti-quinque annos duraverat; adeò pertinaci dolore, ut quoties occurrerent tempestatum vicissitudines optima mulier acerbissimis cruciatibus affligeretur; donec eo die, quo

instituta

instituta supplicatione Virginis statua è facello efferebatur, audito tympanorum campanarumque sonitu, in spem veniret recuperandæ sanitatis, si se ei commendaret. Nec spem fefellit eventus: nam postquam rosarium, contactu Venerabilis Statuæ consecratum, uti optaverat, accepit, brachioque admovit, repente dissolutis nervis, & mox confirmatis, pristinas vires recepit, non sine aggratulatione totius urbis, admiraculum, legitimis tabulis autoritateque contestatum, stupentis. Infanti recens nato ita cruribus pedes adhærebant, ut avelli nullâ arte possent, sed oleum ante Statuam Virginis in pensili lampade ardens penitus & subito avulsit. Idem antidotum profuit mulieris fluido irremediabilique ulceri persanando. Magdalena Figueroa, nobilis matrona, & Joannes Fernandes, peste ad extrema deducti, ubi portentoso oleo uncti sunt, sanitatem percipere. Adolescens feroci ex equo casu pænè exanimatus, invocata ejusdem Virginis ope, conceptoque congregationis Partheniæ ineundæ desiderio, præter spem convuluit. Infans pro mortuo habitus, implorato pro eo tantæ Principis favore, supra spem etiam derepentè resumpsit animum: & alii alia beneficia extra naturæ ordinem consequuti creduntur. Imago Divi Ignatii puero lethaliter ægrotanti, & Indæ mulieri animam vix jam reciprocanti, salutis fuit. Domoſ duas totidem dæmones lemuresve infestissimas habebant, nec aliud gemino malo remedium repertum est, quàm imploratio nostri fundatoris. Ibidem magnam admirationem habuit supplicatio ab pueris instituta in memoriam Christi patientis. Ibant plerique longo ordine talari veste induti, cucullatiq̄ue, unâ manu cruceſ, alterâ rosariæ præferentes, per justa verò intervalla feretris imposita erant pueri Jesu statuæ Passionis Domini instrumenta ad vivum repræsentantes, omnibus civibus in genitum effusissimis.

*Et infantis.**Et aliorum.**Supplicatio
pathetica.*

INTEREA temporis Didacus Boroa Provincialis ad Itatinensem Provinciam Sociorum paucitate laborantem pervenerat, quam paucitatem suppleverat tribus eò missis Sociis, quorum adjumento duæ colonia restauratæ sunt: ad quam rem multum contulit præsentia Provincialis, autoritate gentis primores donisque allicientis, & ad indagationem coram animantis. Inde in Paraquariam rediens, Pirapium flavium, ripas suas latè prætergressum, crate ex cannis contextâ, non sine periculo transmisit: nam quamvis hæc cannæ cruribus humanis crassiores sint, & reticulatim colligatæ non facillè mergantur, quia tamen ob viriditatem graves erant, ubi pondus exceperet, in fluvium primum depressæ, & mox ab profluvio violenter tractæ, Provinciam in aquas toto fermè corpore submersum tamdiu rapuere, quousque ab natandi peritis ad aliud litus impelleretur. Altero die alium fluvium longè majori discrimine transivit. His in regionibus in usu est, bovinum corium flexibili ligno marginatum in concavitatem formare, cui impositi viatores ab circumnantibus Indis sustentantur, donec ex una ripâ in aliam transferantur. Provincialis uni eorum se committens, ubi ad medium fluminis pervenit, accedentibus pluribus, quàm par erat, natatoribus, marginem contingere officii ergò aventibus, officio pænè in perniciem verso, submersus est. Cucuisensem fluvium exundantem in cymba, ex corticibus arborum compaginata, transmisit. Nec majora fuere pericula ab aquis, quàm à Pataguis, hominum ferocissimis, eas terras latrocínio & crudelitate perpetuò infestantibus, aut ab immensis paludibus, per quas nudatis fermè corporibus viatores non interrupto quadraginta leucarum tractu iter faciunt. Per hæc pericula, ducentis circiter in itu & reditu confectis leucis, Assumptionis urbem postliminiò tenuit. Quæ sigillatim volui semel narrare, ut ex unius itineratione quantas quotidie Socii, eas terras pervadentes, patiantur difficultates, conjectatio fiat.

CAPUT
XXXV.
Didacus Boroa
Itatinensem
regionem
lustrat.

*Itineris
difficultas.*

PROVINCIALIS Boroa secundo Paranâ delatus, Tucumania Collegia magno nostrorum & Indorum bono inspexit. Inde per portum Boni aëris adverso Urvaica, emenso sexcentarum leucarum spatio, ad Neophytorum nostrorum oppida iter reflexit, ordinatisque utcumque rebus, ad novas expeditiones Sociorum animos inflammavit. Primi prodire, cum mille selectis Neophytis, Paulus Benna-

CAPUT
XXXVI.
Per Tapensem
regionem
excurritur.

1640.

vidius, Augustinus Contreras, Petrus Mola, & Michaël Gomes, eo fine ad Tapensem Provinciam missi, ut latebras omnes excurrerent, & Indos transmigrationis servitutisve metu absconditos eruerent. Sed post aliquot dierum iter, cognito per exploratores, non procul abesse Mamalucos, eò, unde venerant, retrocedere sunt coacti. Dilapsis latronibus, iidem Patres, cum pari fermè comitatu iter repetentes, morbis & tempestatibus afflictati, summa Tapensium montium cacumina pervadentes, ad Igaim pervenere: quo transvadato, ab Casiquio, se ultrò Patribus cum suis clientibus dedente, multorum latibula cognovère: & indubiè magnam hominum prædam fecissent, ni Barbaros corrupisset alter Casiquius, veteratoris nequitia peritissimus, qui pro Deo se venditans, execrando baptismo præstigatoria artis candidatos initiabat, asserbatque abs se sic seceratos initiatosve, æquè tutos fore ab Mamalucorum latrocinis, ac Sociorum Jesu excursionibus. Atque ut quamplurimos sibi obnoxios faceret, virgas dignitatis indices, pro ut à Patribus nostris fieri viderat, popularibus suis concedebat. In id monstrum, numerosa clientum manu comitatum, Neophyti nostri ausi procedere, quòd hostiliter exciperentur, armis expeditis, adeò animosè involavère, ut trecenta capita è dæmonis servitute erepta Christo asseruerint. In Jesu-Marianis ruinis trecenta etiam capita, & alibi alia, in sortem filiorum Dei transière. In reditu per Caafapaguaçensem agrum iter habentes, sceminam solitis Antropophagorum conviviis destinamam, & quinquaginta nefandorum convivorum familias, magnâ felicitate abegère, meliori convivio inter Dei filios aliquando pascendas. Hâc excursionione mille & ducenta capita dæmoni erepta, ad Neophytorum oppida translata, Christianis Sacramentis expiata sunt.

Veterator Socii se opponit.

Vincitur.

Mille & ducenta capita reducuntur.

CAPUT XXXVII.
Expositio ad livifensiam.

JOSEPHUS Domenecus, cum numerofo Neophytorum delectu, latebras omnes livifensis fluvii excutens, plures ad Fidei lucem ex perditionis tenebris eduxit: non tamen sine notabili labore & periculo. Primo conatu quadraginta Barbari, partim fugitivi, partim Ethnici, in manus venere; quos dum Domenecus excipere vult, pænè vitæ jacturam fecit. Is magnæ proceritatis arbores deturbatas, in modum cymbarum, ad usum transmittendi fluvii, cavari jusserat. Sed cavata illa ligna, ob viriditatem & nimiam crassitudinem oneris impatientia, ubi ad medium fluminis pervenere, depressa primùm, & mox à profluente rapta, vectores omnes summo periculo exposuere. Domenecum toto corpore aquis jam immersum, submerisionis metu vestibis prehensum, aliquot infantes amplectebantur, quorum uno eo in periculo baptizato, Neophyti circumnatando rudes illas cymbas sublevare volentes, addito pondere magis submergebant. Tandem tamen per miliare integrum sic abrepti, summo labore ad alterum litus appulere: ubi excussis littoralibus sylvis, multorum dierum indagine, grandi, sed incerto, animarum ad oppida reductarum numero saluti fuere. Inde Domenecus capita livifensis fluvii petens, ad fines eorum Indorum pervenit, quos idè Ceratos vocant, quòd capita sylvestri cerâ ita liniant, ut capillitium non appareat. Eodem tempore cum Didaco Suario Franciscus Ximenius ad Pineta excurrit. Etiam Sancti Josephi incolæ multos popularium ad caulas Christi è Tapensi provincia feliciter reducere. Sed supra narratis excursionibus longè famosior fuit Urvaicensis missio.

Josephus Domeneci periculum.

Multis Barbari reductur.

Cerati.

CAPUT XXXVIII.
Exploratio Urvaicæ pars superior.

URVAIÇÆ inferioris partis accolæ hætenus Socii oppidis incluserant; sed intacta erat pars superior, ab Acaraguâ oppido ad centum leucas latissimè excurrens; narrabantque in eâ regione ex reductione Barbarorum multa de novo oppida construi posse. Ventitabant hi commercii ergò ad Neophytorum nostrorum colonias, quâ occasione Socii utentes, omni officiorum genere divincire sibi contendebant, quos Christo lucrari summoperè avebant. Verùm per multos annos frustra ceciderant omnia, perversitate gentis, & dæmonum invidiâ, optimis votis sese opponente. Magnum obstaculum etiam erat Niezuvius, Rochi Gonsalvii & Sociorum interfector, qui eò olim fugiens, gentem omnem corruerat: Qualiscumque tamen spes hoc anno affulsit rei bene gerendæ, occasione discordiarum

Occasio expeditionis.

rum inter eos populos ortatum, quorum una factio, ab hostibus suis sibi timens, per nuncios auxilium ab Acaraguanis Neophytis nostris petatum cum misisset, ab Sociis benevolè excepti, non sine spe auxiliorum dimissi sunt. Aderat Provincialis, dum hæc gererentur; qui in omnem aditum dilatandi Christiani imperii intentus, delectu Sociorum & Neophytorum habito, summâ celeritate expeditionem adornari iussit. Potissima accelerandæ rei causa erat timor, ne Mamaluci his populis devictis per eam partem (uti deinde fecere) Neophytos nostros invaderent. Volebat ipse Provincialis eò ire; sed Patres dissuasere, aentes non videri è totius Provinciæ bono, si tanto re descriptimini exponeret. Quia verò difficillima expeditio hominem peritum exigebat, Claudius Ruiërius, comitantibus quatuor Sociis, eò missus est, cum mandatis, ut perspecto rerum statu, relictis in ea regione aliquot Sociis, novorum oppidorum fundamenta jaceret. Iter fuit adverso flumine ingentibus saxis impeditissimum: præterea viatici parcitas, pluviosa tempestas, & adventitiæ aquæ, non parum Sociorum desideria retardavere. Pervicere tamen omnia obstacula, donec ad primos Ethnicorum vicos pervenirent: quorum facile princeps erat Mburva, tantæ autoritatis Casiquius, ut Mamaluci ejus terras non alio quam regni nomine designare olim solerent. Mburvæ filius Tataëndius, cognito & non approbato Sociorum adventu, cum numerosa Ethnicorum armatorum manu obviam factus, hostilem animum statim expromens, imperat, ut retrocederent. Quo non impetrato, percitus furore, adverso flumine renavigans, populares suos quanto numero potuit, ad excipiendos hostiliter Neophytos, in aliorum auxilium vocatos, armari jubet; adventantesque tantâ procacitate excepit, ut palam jactitaret violentas se manus injecturum Patribus & Neophytis, nisi reverterentur. Comites verò ejus vociferabantur, vinum jam confectum esse, quo eorum funera solemniter convivio celebrarent. Quibus verbis irritati Neophyti, arma expediens, tanto impetu in pernicaces involavere, ut plerosque, non sine sanguine, ad fugam compulerint. Trecenti tantum in manus venire, qui ad oppida nostra & Fidem Christi traducti, aliquod solatium infelicis expeditionis fecere. Nec feliciter res acta est in Calchaquini bello.

SINISTRAM adversi Paranz ripam Calchaquini insident, in tygrum & leonum præliis innutriti, vicinis æquè Indorum populis ac Hispanis infesti, terrorem longè lateque ferociâ, quam numero, formidabiliores spargebant. Sed præsertim Sanctæ Fidei Hispanorum urbi infensi erant, in quorum villas & pecora quotidie grassabantur, post rapinas, trucidationes, ac incendia, nullo, quam ferocitatis jure, quidquid lubebat, ab civibus exigentes: adeo ut non tam vexata quam oppressa civitas videretur. Ad hos domandos, Boni-aëris Prætor quantam potuit Hispanorum amicorumque Indorum manum cum contraxisset, sexcentos etiam Neophytos ex novis Societatis oppidis in subsidium ad se mitti postulavit. Nam superiori anno expugnata Caracararum palus, Neophytorum nostrorum ope spem fecerat, Calchaquinos rebelles per eosdem vinci posse. Petrus Romerus & Alfonso Arias, Socii impigri, jussu majorum milites comitati, ardua quæque in ita & reditu per plusquam trecentarum leucarum iter perpessi sunt. Tanto subsidio lætus Prætor, explicatas copias in hostium fines invexit. Verum ipse Belgici belli quam Barbari peritior, opportuni consilii negligens, omnia ad legitimæ militiæ rigidam normam exigebat: existimabatque fore, ut Barbari ordinatam in aciem prodirent, pugnarentque. Sed hi, exploratis nostris viribus, more suo, arundinetis inaccesibilibus se passim tutantes, nostros milites fame & morâ fatigavere, Prætorisque militiæ artes barbaris moribus eludere. Inter has moras tamen trecenta circiter capita hostium in manus Neophytorum nostrorum venire, quorum plerique Prætori traditi, quaecumque rei malè gestæ solamen attulere. Nec nostro Romero optima præda defuit. Orabat ipse, pro more, intempestâ nocte Deum sub dio genibus flexis, quem cum eadem horâ tribus noctibus continuis perspexisset miles Hispanus, qui animam totis triginta annis nullo Sacramento expiari curaverat, sensit se moveri ad meliorem frugem; quare noctis beneficio usus, immenso doloris sensu externis

*Claudius
Ruiërius ex-
peditioni
præficitur.*

Mburva.

*Tataëndius
ferocius.*

*Trecenti re-
ducuntur.*

**CAPUT
XXXIX.**
*De Calcha-
quini bello.*

*Calchaqui-
norum mors.*

*Prætoris ar-
tes bellica
elusa.*

*Trecenta ca-
piti.*

*Hispani ho-
minu con-
versio.*

signis

signis expresso, præteritæ vitæ scelera confessione eluit. Dimissis copiis, iterum Romerius ad Boni-aëris portum perrexit, unde postliminiò rediens, arma multa pro defensione Neophytorum ab Magistratibus impetrata, ad nova Urvaicæ & Parana oppida destinavit.

CAPUT

XL
De residuis
rebus ad
Paranam
& Urvaicam
gestis.

Venenum.

Impietas ca-
sigura.

Adolescens
salubriter
baptizatur.

Parthenius
Sodalis pu-
nicus.

AD Paranam & Urvaicam, magnâ Sociorum curâ, transmigratorum coloniæ reedificabantur, in quarum templa, solemnî pompâ, Provincialis Venerabile Sacramentum intulit. In Divi Ignatii ad Paraquarium oppido Petrus Bosquerus & Philippus Viverus, quod suo officio fungentes impudicos aliquorum mores castigaret, in nonnullorum offensionem incurrere; qui collatis capitibus de utroque maectando consilia agitantes, primùm ausi sunt Philippo Vivero cum cibo venenum præbere, à cuius cibi maxima parte nauseabundus abstinens, mortem, sed non morbum, evitavit. Bosquero verò in ipso Sacrosanctæ Missæ Sacrificio toxicum cum vino datum est, indubiè lethale futurum, nî optimus Pater, conspecto noti liquoris turbido colore, colari iussisset. Indicio utriusque maleficii accepto, in reos delictum falsos paternè animadvertum est. Mulier, liberratis avitæ cupida, binos Neophytos, lenociniis seductos, è Sanctæ Annæ novo oppido in patriam secum abducens, in itinere ab feris discrepta interiit. Eadem penâ multatus, in altero Divi Ignatii ad Paranam oppido, puer Missæ Sacrificio festo die adesse renuens. Ex Sancti Josephi incolis unus Dòminico die serviliter in agro laborans, viperæ morfu, post expiatum scelus, animam exhalavit. Adolescens æger Sacerdoti nostro ad se accersito narravit, à fœdissimis dæmonibus per somnium in foveam, ignes evomentem, protractum fuisse, & cum nihil propius esset, quàm ut in eam protruderetur, ab formosissimo juvene fuisse liberatum, aënte, Dei misericordiâ id beneficium collatum fuisse, ne æternùm periret. Interrogatus à Patre, num sibi conscius esset lethalis culpæ? cum negando respondisset, diligenti factâ præteritæ vitæ indagine, repertum est, eum non fuisse baptizatum, quod putavisset asperisionem aquæ benedictæ, ante solemne Sacrum diebus Dominicis usurpari solitam, ad Baptismum sibi suffecisse: baptizatus animi quietem, morum compositionem, & corporis valetudinem recepit. Parthenius Sodalis, inter Conceptionis oppidanos Christianis moribus diu excellens, & cum propriarum deinde virtutum æstimator nimius, eò superbix devénit, ut ab Sodalitio expelli debuerit; quo præsidio destitutus, projecto, quod ante gestare solebat, rosario, nemus ingrediens, laqueo, ut ex indiciis creditum est, sibi galam fregit. Provincialis post inspectionem utriusque fluvii, computans Baptismos à Patribus turbatissimis temporibus factos, reperit sex mille & quadringentos mortales ab Paranensibus Sociis, & ab Urvaicensibus quinquies mille & ducentos, sacro Fonte fuisse immerfos. Ordinatis denique rebus, anno ad finem vergente, ad portum Boni-aëris renavigavit, Franciscum Diastanium, è procuratione Romana reducem, tandem excepturus. Cujus ego Procuratoris rationes, pro colophone rerum sub Didaco Boroa gestarum, non illibenter expendam.

CAPUT

XLI
De procu-
ratione
Francisci
Diastanii.

Diplomata
Pontificia.

Et Dona.

FRANCISCUS Diastanius, expeditis Madriti plerisque negotiis, ubi Romam appulit, facillè ab Mutio Vitellesco Generali delectum Sociorum per Provincias fieri impetravit: Romana, Neapolitana, Mediolanensis, Sardica, Flandrobèlgica, Gallobèlgica, Hispanicæ pleræque selectissimos concessere. Urbanus Octavus, aliquot Diplomata ei tradi voluit, quorum uno potestatem faciebat Indis, Æthiopicis, Ibridisque, in his terris degentibus, ab Septuagesima, ut vocant, usque ad octavam diem post festum Corporis Christi, satisfaciendi Ecclesiastico præcepto, jubenti Christianos omnes in festo Paschatis communicare. Altero exagitabat abactores Indorum, vetans, ne quis quovis pretextu auderet aut Ethnicos, aut Neophytos in servitutem abigere, transgressoribus anathemate percussis. Corpus Divi Epimachi Martyris, eodem Pontifice concedente, accepit. Qui Pontifex, memor privatæ olim cum Josepho Oregio amicitix, non putavit ab Suprema in terris Potestate alienum, sacra dona, non sine testificatione voluntatis suæ, nominatim ei

transmittere.

transmittere. Cardinalis Oregius idem officium germano suo amantiſſimo liberaliter etiam præſtitit. Secundùm id, benè apprecante Pontifice, Diaſtanius in Hiſpaniam cum Italis Patribus renavigans, Madriti ab Rege Catholico facultatem conducendi navim & viaticum, pro triginta Sociis ſecum, in Paraquariam tranſmiſiſuris, accepit. Idem Rex, Regiâ plañe pietate, decretum ab ſuo Indico Senatu fieri voluit, quo Mamaluços populationem Indorum facere prohibebat, jubebatque latrociniò aut bello captos patriæ, libertatiq̃ reſtitui, & populationis injuſtæ reos damnari. Tanto Regis favore inſtructus, convocatis ex Hiſpaniæ provinciis designatis Sociis planè optimis, Uliſſipponem, flexo per Boeticam itinere, contendit: quò dudum jam appulerant ſex Belgæ cum eo navigaturi. Hi è Dunkercano portu ſolventes, in Angliam mutato habitu tranſmiſerant, narrabantque pænè ſe ab hæreticis pro Jeſuitis fuiſſe agnitos, quòd aſſueti Religioſis moribus ægrè prophanorum hominum geſtus fingerent. Auxit periculum datum iudicium ab adoleſcente externo, & Angliæ pro Societate Præpoſiti Provincialis in Socios hoſpites munifica benevolentia. Is inter alia religiòſa dona, Doroverniam Patribus tranſmiſſa, thecâ argenteâ atque eburneâ Hoſtias conſecratas includi juſſerat, communicatoq̃ Summi Pontificis privilegio, facultatem iis fecerat, Venerabile Chriſti Corpus ſecum portandi, & in Hiſpanica navigatione id clam hæreticis ſumendi. Summum id donum ſecum ferebat Antonius Vanſurkius Flandrobelga, in quem antequàm è ſcapa in navim aſcenderet, nocte intempèſtâ involavère Dorovernici portûs cuſtodes, aut pro talibus ſe fingentes, prætenſaque regni conſuetudine violenter reculas ejus omnes exploravère. Quorum audacior unus argenteam thecam, Venerabile Chriſti Corpus continentem, è ſecreto loculo diripuit. Navim conſcenderat Joannes Menefes, nobilis Luſitanus, Maderæ Inſulæ quondam Prætor, Patribus notus; à quibus cum cognoviſſet Sacroſanctum Chriſti Corpus in manibus hæretici hominis verſari, pio furore excandefcens, numeroſam familiam ſuam, & Luſitanos vectores omnes armari juſſit. Valuit oſtentatio fortitudinis ad terrendos bellos illos venatores, è quibus Antonius noſter, non indicatâ re, obſeratam thecam recipiens, regularum aliarum incurius navim conſcendit: & cum Sociis, Auguſto menſe, Uliſſipponem eo die tenuit, quo Nuncius Apoſtolicus regiam hanc urbem ſacris interdixerat. Interdicti tempore, interim dum navis apparatur, ab Uliſſipponenſibus Patribus omni officiorum genere excepti, utilem operam tum civibus, tum remigibus contulère. Franciſcus Diaſtanius & Socii in pervigilio Purificatæ Virginis, quam in navigationis patronam elegerant, in altum vela verterunt. Oçtavo ab diſceſſu die, nocte intempèſtâ, in Inſulam, promontorio Viridi objectam, indubiè impègiſſent, ni nauta vigil, favente Virgine, periculum antevertiſſet: quo diſcuſſo, plerique Socii ignota de cauſa ægrotavère, è quibus Joannes Soier Gallobelga, & Antonius Vanſurkius Flandrobelga, Sacerdotes, fatiſ conſeſſere. Ille Malbodii natus, eminentis ingenii titulo in Societatem cooptatus, egregiæ pietatis ſpecimine dato, Provinciam Indicam impetrârât, & Uliſſipponem quantus futurus eſſet, ſi in Indiam appelleret, notabili eventu oſtenderat: res ſic ſeſe habuit. Joannes Menefes, nobilis ille Maderæ Prætor, ex Angliâ navigans, cum noſtro Soierio amicitiam contraxerat, ſolebatque, poſtquam Luſitaniam tenuit, è Collegio Uliſſipponenſi in villam ſuburbanam, ſolatii ergò, eum evocare. In ea villa verſabatur etiam Centurio non infimæ notæ, cui quodam die in vicinum agrum egreſſo, Joannis Soierii, Uliſſipponem tum degentis, ſpecies objecta eſt, piis geſtibus ad pietatem animantis. Mirum dictu! ubi ea ſpecies evanuit, tales ſenſit Centurio interni doloris ſenſus, ut ob præteritæ vitæ delicta totus in lachrymas abiret. Cognitâ cauſâ, Joannes Menefes, ejusque mater, & numeroſa familia, ſenſère etiam deſiderium peccata apud Soierium deponendi, qui non diu poſt caſu fortuito eò delatus, non tantum Centurionem, ſed etiam univerſam ejus clientelam familiamque ab totius vitæ delictis expiavit. Uliſſipponem quædam folia miraculum Virginis Foiënſis, & formulas colendæ MARIÆ, continentia typis mandavit. Cauſa acceleratæ mortis fuit Antimonium, liberaliùs, quàm par erat, pro

Regis Catholici liberalitas.

Pietas.

Belgarum Sociorum navigatio.

Periculum.

Consecrata hostia in manibus hæreticorum diripiunt.

Et recipiuntur.

Uliſſipponenſium Sociorum caritas.

Joannes Soierii mors.

Oſtentum.

*Antonius Van-
furkii laus.*

remedio languidæ ægritudinis, ab inexpertâ manu ei infusum. Antonius verò Vanfurkius Antuerpiensis, unus è septem germanis fratribus, qui Mechliniæ Societati nomen dedere, omnium Sociorum lacrymas promeruit, inde expressas, quòd plerorumque opinio esset, neminem eo, ex tot Francisci Diastanii Sociis, excellentioribus dotibus fuisse præditum. Modesti oris gravitas, loquendi suavitas, in consulendo prudentia, in agendo hilaris efficacitas, & delicatâ pietatis affectus, omnium amores conciliârunt. Bruxellis humaniores litteras & Rhetoricam per plures annos docuerat. Lovanii quadriennem Theologiæ cursum cum laude perfecerat. In patria summis viris par futurus, si non latere in angulo novi Orbis, quàm in Belgii luce clarere maluisset. In ultimo agone interrogatus num ægrè moreretur, antequàm Justum Vanfurkium germanum fratrem, in proxima Paraquaria laborantem, conspiceret; respondit se non unius amore fratris, cum tot in Europa desereret, in Americam navigasse, libenterque absterurum se totâ vitâ ab ejus conspectu in remota provinciâ parte, dummodò iis functionibus apud Indos occuparetur, quarum causâ venerat. Ipso Resurgentis Christi die corpus in mare projectum, communem lætitiâ ingenti mœrore turbavit. Inter hæc funera plerique Socii morbo languebant, & maris tempestas adedò increverat, ut senes nautæ assererent se iratus mare nunquàm vidisse. Undarum furor navim versùs promontorium Bonæ-spei, ab Argentei fluminis ostio immenso intervallo, quamvis in eodem latitudinis gradu, abstractum impulit; & mox variante cursu ad idem ostium repulit. Sed quia non remittebat vis tempestatis, depositâ spe ante hyemem Boni-aëris portum tenendi, quod reliquum fuit, in Brasiliam vela sunt versa.

**CAPUT
XLII.**
*De turbis
Januarien-
sibus.*

*Pontificium
diplomâ pro-
mulgatum.*

*Mamaluci
tumultuan-
tur.*

*Utrumque
comprimen-
tur.*

IN Januariensem portum defectissimis viribus appulso Socios Petrus Mora, pro Generali Societatis JESU Brasiliæ inspector, Josephus Acofta Collegii Rector, religiosâ planè caritate, & Emmanuel Sa, regionis Prætor, magnificè prorsus excepere. Postquàm deserbuere mutua urbanitatis officia, Franciscus Diastanius, muneri suo intentus, de Pontificio diplomate contra Indorum abactores iniquosque retentores promulgando agens, quamvis omnia ordine fecerit, magnis se intricavit difficultatibus. Nam postquàm id in templo nostro præconis voce publicatum est, Mamaluci, quorum multi Januariensem agrum incolunt, & eorum fautores, adedò vehementer exacerbati sunt, ut Socii de vitâ periclitati fuerint: tumultuosi enim homines, adunatis consiliis, Collegii nostri diffractis foribus, in aream primùm irumpentes, advenas probrosis nominibus appellatos ad mortem designavere. Diastanio præsertim diplomatis auctori infesti: patrasentque forsitan multiplex scelus, nî Prætor in templum tumultuantem turbam artificiosè inducens, reverentiâ loci flagrantis animos utcumque compescuisset. Sequenti die, adnitente eodem Prætoris, senatores Regii, viri patricii, & militiæ præfecti, necnon religiosorum hominum selectissimi, apud Carmelitanos convenientes, postquàm Petrus Mora & Franciscus Diastanius demonstravere diploma Pontificium, ex legum formâ, cum facultate Nuncii Apostolici in Lusitaniâ degentis, atque Januariensis administratoris Ecclesiastici fuisse promulgatum; quamvis non ignorarent appellationem fore inutilem, tamen tumultuum vitandorum causâ autores ipsimet fuere, de diplomate Urbani VIII, ad ipsummet diplomatis auctorem nominatim exprimendum, appellandi. Quorum sententiâ non ægrè annuentibus adversarum partium primoribus, sic in præsentiarum ab consensu discessum, ut arbitrarentur, prudentiâ Petri Moræ & Francisci Diastanii difficillimum periculosissimumque negotium, qualemcumque exitum sortitum fuisse. Nec dubitatum, eam mentem Patribus injectam esse, ut vellent tempori se accommodare: postea enim certis authoribus cognitum est, quosdam Mamalucos in mortem Moræ & Diastanii, adeoque ipsius Prætoris, conjurasse, si in promulgandi diplomatis sententiâ perstissent. Sic lis utrimque ad suprema tribunalia in Europam transmissa est, numquam decidenda; Mamalucis in Indorum perniciem sacra prophanaque jura pertinaci perfidiâ deridentibus.

CAPUT

DUM hæc in portu Januariensi agebantur, longè atrociora in Sanctorum oppido patrabantur, Ferdinandus Rodrigues loci Vicarius ex præscripto Petri Albornozii, Ecclesiastici per Januariensem tractum administratoris, eadem Diploma in principe templo promulgârat; nemine audente contra hiscere, donec, inquieto quodam homine incensore, conspiratio in Vicarium conflaretur. Quâ conflatâ, cum nonnemo improbato Diplomate Pontificio coram appellasset ad fiscum Regium, ab eodem Vicario anathemate percussus, signum tumultuosæ altercationis dedit. Conspiratores ergo, frustra implorato urbi Præfecti patrocinio in Vicarium facto impetu, ensibus in ejus pectus directis, incurrunt, protrusum interminatâ morte violenter proculcant, iram, quantam verbis exprimere non possum, inter templum & altare evomunt: immoto ad hæc Vicario, minas & enses pro afferendo Pontificis jure fortiter spernente. Cum verò furibundi homines appellasset, & appellationem ab Vicario acceptari vellent; respondit, quantum in se esset, & jura permitterent, non illibenter admittere. Postulantes diploma Pontificium sibi tradi, ad Societatis domus præsidem remisit. Qui Præses, ad reprimendum tumultum, Sacerdotalibus vestibus indutus, in porticum subregulanum prodiens, Christi corpore utrâque manu prætenso, gravi oratione adventantes monuit, ne vellent sibi perniciem & æternum dedecus creare; extremisque obsecrationibus postulavit, ut honore habito Æterni Patris Filio, ejus in terris Vicarii decretis, pro ut decebat, obtemperarent: ad quas voces seditiosi homines partim in genua provoluti, partim in pedes irreverenter erecti, confusis vociferationibus proclamârunt, præsentem Deum in Venerabili Sacramento se quidem adorare, sed ferre non posse bonis suis, ab eo, utpote Pontificii decreti defensore, per nefas privari. Inter quas deblaterationes audita vox est dicentis, exploderent sclopetum, & binâ glânde transfoderent Sacerdotem. Reliqui tradi sibi Diploma tumultuosè flagitârunt, quo impetrato, & frustra petitâ ab Vicario censurarum absolute, ad aliorum Religiosorum domos unanimiter concurrerunt, ubi ab rerum ignavis opinatum est tumultuantes non incurrisse in pœnas Diplomatis, quòd Pontifex Urbanus expressisset, Diploma publicari velle, si legitimum impedimentum non intercederet; satis verò causæ esse, in communi offensione, ne publicaretur: sed reverâ pallium obtendebant pravis consiliis, quæ etiam palliata satis sese exerebant. Porrò tumultuantes nihil crebrius in ore habebant, quàm Societatem ex oppido exigendam, ne Indorum libertati favens, ad incitas redigerentur. In Piratiniana verò Divi Pauli urbe, præcipua Mamalucorum sede, longè acerbior turbo Societatem involvit; nam præterquam quòd paria hîc ac in Sanctorum oppido factitata sunt, illud etiam accessit vexationis, ut Socii è Collegio, atque ad eam ex urbe, expulsi, in exilium transportarentur: æquali Mamalucorum opprobrio, ac Sociorum laude, quorum aliqui in Januariensem portum delati, seriem expulsionis cum omnium indignatione narravère.

CÆTERUM ut sua cuique laus in hoc negotio tribuatur, mihi commendanda videtur Prætoris Januariensis fortitudo, qui nihil moratus primum tumultuantium furorem, statim initio virgis publicè excipi jussit eum hominem, qui insolentiùs coram Venerabili Sacramento in Januariensis Collegii templo se gesserat. Nauclerum verò festo navis apparatu expulsionem Patrum è Collegio Paulopolitano nunciantem, quasi faustum nuncium adferret, torqueri mandavit. In Sanctorum oppido, domus nostræ præpositus juridicè expostulatus, ut veller promittere se nullum Pontificis mandatum injussu Magistratûs civilis imposterùm promulgaturum, respondit se & Socios, etiam cum mortis periculo, Pontificis Romani jussis obtemperaturos. Patres Paulopolitani Collegii exilium maluère, quàm tantillum à veritate desistere. Nec infimam laudem meruère (ut taceam Franciscum Diastanium) Petrus Mora, Josephus Aosta, & Januarienses Socii, frequentesque cives, pro afferendo Pontificis Diplomate, & Indorum defensione, capita sua cuivis periculo, Lusitanâ prorsus magnanimitate, objectantes. Sed in primis nominandi mihi erant Urbanus Octavius Decreti author, & Philippus Quartus Rex Catholicus,

CAPUT

XLIII.

In Sanctorum & Divi Pauli oppidis perniciosa turbatur.

Tumultus initium.

Vicarii constantia.

Venerabile Sacramentum tumultuantibus objectum.

Ex Divi Pauli oppido Societas FESU expellitur à Mamalucis.

CAPUT

XLIV.

Indorum defensores commendantur.

Emmanuelis Sa fortitudo.

Et Sanctorum domus præsidis.

Et aliorum.

Urbanus VIII. laus.

*Et Philippi
Quarti.*

*Mamalucorum
perinacia.*

*Januarien-
sium Socio-
rum libera-
litas.*

necnon Senatus Regius, qui tantam pestem Regiis planè & non unis litteris ad Prætores Indiarum missis, avertere ab Indis omni ope contenderunt. Profligassetque Rex optimus perniciosissimum malum, punitis Mamalucis, nî rupta Lusitanos inter & Hispanos pax, tanti Regis pia consilia prævertisset. Sub finem anni quadragesimi, conjuratione factâ, Mamaluci, Pontificis Maximi & Regis Catholici Decreta contemnentes, copias in Neophytos nostros moturas collegere. Quâ re cognitâ, Franciscus Diastanius discessum è Januariensi portu adproperavit. In cujus portûs Collegio tres & triginta Socios religiosissimâ prorsus liberalitate, per septem menses, Josephus Acofta Rector Siculus sumptibus suis aluit: qui rogatus, ut vellet rationem expensarum inire, ut aliquando Paraquariensis provincia satisfaceret; respondit, sex millia aureorum in Socios advenas expensa esse, & ne unum quidem obolum in mercedem velle; à Deo scilicet Optimo Maximo longè potiora, quàm à paupertate nostra, sibi jure merito promittens.

CAPUT

*XLV.
Francisci
Diastanii &
subsidiario-
rum Socio-
rum appul-
sus.*

*Sociorum
delectus.*

*De orandam
Sociorum
præcox fa-
ctura.*

*Didaci Bo-
roa commen-
datio.*

FRANCISCUS Diastanius & Socii è Januariensi urbe solventes, vigesimo ab discessu die portum Boni-aëris, sub finem Novembris, feliciter tenuere: ubi eos, solito more, Provincialis, non sine Neophytorum, ducentis leucis ad id evocatorum, tripudiis, religiosè excepit; hoc maximè lætus, quòd cognovisset in tanta nationum varietate (nam è Sardinia, Burgundia, Germania, Gallobelgica, Flan-drobelgica, & ex variis Italiae Hispaniæque provinciis, hic manipulus collectus erat) in longa navigatione hyemationeque ne minimum quidem nationale verbulum ab quoquam usurpatum fuisse; & reverà plerique tales erant, quales missiones Apostolica exigunt: nam si ingenium & virtutes spectes, nullus scholasticorum ex tanto numero fuit, qui non ad quatuor votorum professionem suo tempore admissus sit: magna Europæarum provinciarum laude, selectissimos Socios ad opus Evangelii abs se amandantium. Quamquàm unus & alter, ut sit, non defuere, qui cæterorum gloriosis laboribus manum admoveere renuentes, sensere Divinam Nemefim. Nam Gregorius Figueroa, præcellentis adolescens ingenii, ob solutos mores ab Societate dimissus, paulò post in rixa ab Ibrida in Peruvia pugione confossus interiit; & Joannes Baptista Elecaldeë Societatis catalogo etiam expunctus, decem diebus postquam in clientelam prædivitis hominis popularis sui non absque spe divitiarum admittus est, fatis concessit. Meliorem finem sortiti sunt immaturâ morte sublatis Joannes Ignatius Baifama Castellanus, Juris prudentiæ consultissimus, si prudentiam, sanctitatem, & doctrinam spectes, cum paucis comparandus; & Dominicus Martines, Beneventi in Italia natus, præfervidi ingenii, & omnia ad animarum lucra referentis. Necnon Jodocus Pacman Helvetus, non minùs solidissimâ in vita virtute, quàm morte in Æthiopibus peste afflatis juvandis contractâ, laudabilis. Cæteri verò pergunt in opere Apostolico spartam suam exornare, meliori calamo, quàm meo, materiam aliquando præbituri. Qui antequàm Cordubam transportarentur, novus Provincialis in Provinciam venit, ejus res priusquam scribere aggrediar, hoc de Didaco Boroâ ejus decessore dictum velim: eum scilicet diu deinde, superstitem tantam fuisse laudem in hac Provinciâ adeptum, quantam (si fundatorem excipias) nemo ante illum in omni genere virtutum consequutus fuerat. Nec dubium videtur inter illustres Societatis nostræ heroës locum aliquando fortiturum. Assiduo fermè, & nullo die interrupto, inter sacrificandum lachrymarum dono cœlitus præditus fuit: ad carnis motus reprimendos, formicarum morsibus se objecit fodicandum: & tantam in corpore domando severitatem adhibuit, ut modum excedere putatus sit. Truxilli in Hispaniâ natus, parentes sortitus est nobiles, qui eâ severitate in pueri, & mox deinceps adolescentis, mores invigilavere, ut jam senex Didacus noster dicere solet: Moniales in claustris non arctius observari, quàm in pueritiâ adolescentiâque à piis parentibus fuisset custoditus. Frequentavit tamen optimos Magistros in scholis publicis, quarum scholarum, & templorum viis ipsi tantum concessis, ab cæteris diverticulis constanter prohibebatur, ne corrupta inventus lectissimo virtutum omnium flosculo malignum vitiorum halitum afflaret. Latinitate

laudabi-

laudabiliter instructus, ad studia Aristotelicæ professionis gradum fecit; donec anno hujus sæculi quinto in Societatem cooptatus, Ludovico Palmæ, exercitatissimo asceticæ vitæ magistro, jam vicennis instruendus traderetur. Ex cujus disciplinâ talis prodiit, ut jure Palmarem tanti Magistri tyronem appellaveris. Et reverâ magnus fuit, sive morum severitatem, sive Apostolicæ vitæ ardorem, sive prudentiam consideres: litteras humaniores Belmontanâ in urbe publicè docens, Joannem Castillum, postea in Paraquariensi Provinciâ clarissimâ necesse defunctum, inter discipulos habuit. Cùm juvenis summis in Hispaniâ muneribus designaretur, anno hujus sæculi decimo in Paraquariam, multis votis ambitam, navigare maluit. Rebus agendis idoneus, in primâ ad Diaguitas expeditione adeò egregium Apostolici animi specimen dedit, ut eum Joannes Darius Xaverium abbreviatum appellârit. Quæ tantus vir per varias regiones ante Provincialatum factitavit, suis locis tradidi. Defunctus Provincialatu, per quadriennium Cordubensem Rectoratum gessit, & interjecto tempore, Assumptionis Collegio præpositus, religiosissimæ in pauperes et Indos liberalitatis exempla dedit. Posito Rectoratu, in memorabili illo Paraquariensis Collegii infortunio, ex urbe Assumptionis abire compulsus, diu in Europæi hominis villa, meliora tempora operiens, perstitit: donec postliminiò cum aliis restitutus, & ad missiones Paranæ Urvaicæque progressus, in emeritâ senectute, rursus Sociis, ad utrumque flumen elaborantibus, præesse juberetur. Deficientibus panè viribus, apud Iguazuanos, abs se quodam reductos, aliquandiu privatam vitam duxit, sed non otiosam: nam bonus senex assiduè excipiendis Neophytorum confessionibus, aut ægris, sedè portatili vectus, invisendis, aut concionibus habendis, aut Socios per litteras animandis, aut defendendis Indis occupabatur. Sic occupatum morbus læthalis in Sancti Michaëlis ad Urvaicam oppido inter pias animi affectiones interceptit. Plura scripsit de gestis clarorum Sociorum Paraquariensis Provinciæ, quæ mihi historiam scribenti magno adjumento fuere, quam nec silebo, ejus præsertim, & Francisci Diastanii auctoritate & benevolentia permotum me fuisse, ut stylum scribendæ Paraquariensi accommodarem.

